

PREGLED **dobrih praksi za** **rješavanje pitanja** **trgovine ljudima** **u svrhu radne** **eksploatacije**

GRUPA EKSPERATA ZA
SUZBIJANJE TRGOVINE
LJUDIMA
(GRETA)

GRETA(2020)08

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

NEZVANIČAN PREVOD

Englesko izdanje:

Compendium of good practices in addressing trafficking in human beings GRETA(2020)08

Za sve zahtjeve povodom reprodukcije ili prevoda cjelokupnog ili dijela ovog materijala, potrebno je obratiti se za pismenu dozvolu Direktoratu za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int). Ostala pitanja u vezi s ovom publikacijom trebaju biti upućena Sekretarijatu Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (GRETA i Komitet strana ugovornica) Vijeća Evrope trafficking@coe.int.

Korice i dizajn:

Odjeljenje za izradu dokumenata i publikacija (SPDP)

Vijeće Evrope

Korice Manuel Unsplash

Redakcija teksta ovog dokumenta radi ispravke tipografskih i gramatičkih grešaka nije rađena.

© Vijeće Evrope, Novembar 2020

Ovaj dokument preveden je u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope "Prevenција i borba protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini". Stavovi izraženi u publikaciji ni u kom slučaju ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije.

Sadržaj

Uvod	4
Kriminalizacija trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije	5
Politički i institucionalni okvir	7
Ovlaštenja, resursi i obuka inspektorata rada za rješavanje pitanja trgovine ljudima	11
Obuka za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije	16
Provođenje standarda zakona o radu u svim sektorima privrede i nad radnicima koji nemaju reguliran boravak	17
Podizanje svijesti	21
Ciljana prevencija za grupe u riziku	23
Mjere kojima se obeshrabruje tražnja, uključujući i javno-privatna partnerstva ..	28
Identificiranje žrtava	33
Pomoć žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije	36
Naknada štete i drugi pravni lijekovi	39
Odgovor krivičnog pravnog sistema	41
Korporativna odgovornost	44
Odredba o nekažnjavanju	46
Prikupljanje podataka	47
Istraživanja	48
Zaključak	51

Uvod

Izveštaj prethodnog generalnog sekretara Vijeća Evrope, "Spremni za izazove budućnosti – jačanje Vijeća Evrope", navodi trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije kao jedan od glavnih izazova u Evropi, pozivajući se na nalaze Grupe eksperata Vijeća Evrope za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA). Nakon toga, na 129. zasjedanju Komiteta ministara u Helsinkiju, Komitet je naložio svojim zamjenicima da ispituju načine za snažnije suprotstavljanje trgovini ljudima (CM/Del/Dec(2019)129/2a). Generalni sekretar Vijeća Evrope najavio je 21. novembra 2019. godine Mapu puta za snažnije suprotstavljanje trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, radi provođenja odluka donesenih na 129. zasjedanju Komiteta ministara.

Za drugi krug evaluacije Konvencije Vijeća Evrope za borbu protiv trgovine ljudima ("Konvencija"), GRETA je odlučila da posveti posebnu pažnju mjerama koje države ugovornice poduzimaju na prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.¹ U svom Sedmom općem izvještaju posvetila je jedno tematsko poglavlje ovom pitanju, na osnovu izvještaja po zemljama objavljenih do kraja 2017. godine.²

Kao što je konstatirano u Sedmom općem izvještaju, trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije predstavlja jedan od najproblematičnijih aspekata "savremenog ropstva". Problematično je po više osnova: zato što u praksi postoje razlike u tumačenju i primjeni standarda rada i u definiranju radne eksploatacije, zato što žrtve nerado ulažu žalbe ili se pojavljuju kao svjedoci, pošto one često zavise od svojih krijumčara kada su u pitanju rad i smještaj, a nije nevažno ni to što borba protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije zahtijeva koordinirano djelovanje države, civilnog društva, sindikata i privatnog sektora.³ Nivo svijesti institucija o specifičnostima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije već dugo je ograničen, u poređenju sa nivoom svijesti o trgovini ljudima u svrhu seksualne eksploatacije. Ovo jasno podrazumijeva i manjak proaktivnog utvrđivanja situacija radne eksploatacije.

GRETA je na 35. zasjedanju (8–12. jula 2019) donijela odluku da formira *ad hoc* radnu grupu za jačanje aktivnosti za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Opis zadataka ove radne grupe obuhvatio je i nacrt pregleda dobrih praksi u ovoj oblasti. Svrha pregleda je da istakne mjere koje poduzimaju države ugovornice Konvencije o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i da osigura štivo za razmišljanje i pravac za buduća djelovanja.

Sažeti prikaz zasniva se na izvještajima o evaluaciji po zemljama koje je sačinila GRETA, a oni odražavaju situaciju u svakoj od tih zemalja u vrijeme posljednje evaluacije, kao i na ažuriranim informacijama koje su nacionalni državni nadležni organi dostavljali kao odgovor na preporuke Komiteta državama ugovornicama, te na upitniku GRETA-e za treći krug evaluacije. Trudili smo se da predstavimo što širi izbor zemalja i da damo uravnotežene primjere iz zemalja porijekla i odredišta. Zamišljeno je da ovaj pregled bude živ dokument, periodično ažuriran u svjetlu novih događanja koja proizilaze iz sistematskog praćenja Konvencije, koje će vršiti GRETA.

¹ Upitnik koji je GRETA sačinila za 2. krug evaluacije sadrži određeni broj pitanja u vezi s ovom materijom. Dostupan je na: <https://rm.coe.int/16805ab825>.

² Dostupno na: <https://rm.coe.int/greta-2018-1-7gr-en/16807af20e>.

³ Vidjeti 7. Opći izvještaj o aktivnostima grupe GRETA, stav 70.

Kriminalizacija trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije

Međunarodno prihvaćena definicija trgovine ljudima, ponovljena u članu 4 Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, uključuje tri komponente: "djelovanje" (vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje lica), "sredstvo" kojim se takvo djelovanje postiže (uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlaštenja ili ugroženosti ili davanjem ili primanjem novčanih sredstava ili druge koristi radi dobivanja pristanka lica koje ima kontrolu nad drugim licem u svrhu eksploatacije) i "cilj", odnosno različite oblike eksploatacije (u najmanju ruku, iskorištavanje prostitucije ili drugih oblika seksualne eksploatacije, prisilan rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu, služenje ili vađenje organa). Osim toga, pristanak žrtve na planiranu eksploataciju nema značaja ni u jednom slučaju kada se koriste "sredstva" ili kada je predmet trgovine ljudima dijete.

Koncept "radne eksploatacije" u kontekstu trgovine ljudima nije kao takav definiran u međunarodnim pravnim instrumentima, ali se smatra da uključuje prisilan rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu i služenje, pojmove koji su dobro poznati u međunarodnom pravu, uključujući sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava koja se tiče člana 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP). Značajno je da je prisilan ili prinudni rad u članu 2(1) Konvencije Međunarodne organizacije rada (ILO) (br. 29 iz 1930. godine), koja se tiče prisilnog ili prinudnog rada, definiran kao "svaki rad ili pružanje usluga koji je licu iznuđen pod prijetnjom kazne i za koji se navedeno lice nije dobrovoljno prijavilo".

Iako su mnoge naučne discipline (ekonomija, politika, filozofija, pravo) nastojale da ustanove šta je "eksploatacija", ovaj koncept ostaje nejasan i ima i vremensku i kulturnu dimenziju. U kontekstu trgovine ljudima, postoji opća podrška za shvatanje "eksploatacije" – u smislu nepravednog iskorištavanja – kao kontinuuma, iako je to loše definirano i nije statično. Na jednom kraju imamo situacije koje se svode na kršenje zakona o radu, kao što je neplaćanje minimalno zagarantirane zarade, a drugi kraj ekstrema čine situacije gdje je nepravično iskorištavanje akutno, a štete koje iz toga proizlaze veoma ozbiljne.⁴ U ovom trenutku nije jasno gdje u tom kontinuumu radna eksploatacija, koja je smatrana problemom zakona o radu, postaje pitanje koje ne samo da spada u okvir trgovine ljudima, već i pod krivični zakon. Naravno, odsustvo jasne definicije "eksploatacije" otežava povlačenje linije između eksploatacije u smislu kršenja radnih prava i ekstremne eksploatacije koja se svodi na prisilan rad.⁵

Praktičari u mnogim državama imaju velike teškoće da razdvoje loše uvjete rada od situacija koje bi mogle ili bi se trebale krivično goniti kao djela trgovine ljudima. Restriktivna tumačenja sudova o tome šta čini trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije mogu dovesti do oslobađajućih presuda ili do toga da se takvi slučajevi smatraju kršenjem zakona o radu ili obespravljivanjem koje ne uključuje trgovinu ljudima. Slično ovome, restriktivna tumačenja tijela koja su zadužena za identificiranje žrtava trgovine ljudima onoga što čini eksploataciju žrtvama mogu uskratiti pravo priznavanja statusa žrtve i pristup pomoći, pravnim lijekovima ili zaštiti.

ILO je izradio listu indikatora prisilnog rada, koja uključuje elemente iz definicije trgovine ljudima, kao što su zloupotreba ugroženosti, obmana, zastrašivanje i prijetnje, kao i druge indikatore, kao što su: ograničavanje kretanja, izolacija, fizičko i seksualno zlostavljanje, oduzimanje ličnih dokumenata, oduzimanje plaća, dužničko ropstvo, sramni radni i životni uvjeti i prekomjerni prekovremeni rad.⁶

⁴ UNODC, The concept of 'exploitation' in the Trafficking in Persons Protocol, Vienna, 2015.

⁵ Klara Skrivankova, Between decent work and forced labour: examining the continuum of exploitation, Joseph Rowntree Foundation, November 2010. Dostupno na: <https://www.jrf.org.uk/report/between-decent-work-and-forced-labour-examining-continuum-exploitation>.

⁶ ILO smatra da, ukoliko su prisutna dva ili više indikatora, postoji jasna naznaka da je riječ o prisilnom radu. Vidjeti https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_203832/lang-en/index.htm.

U narednim primjerima istaknuti su nacionalni pristupi čiji je cilj definiranje ili razjašnjenje "radne eksploatacije" u kontekstu trgovine ljudima, bilo zakonskim putem ili davanjem smjernica, na osnovu definicije prisilnog rada ILO-a, kao i drugih međunarodnih standarda.

- ✓ Kriminalizacija trgovine ljudima u **Belgiji** uključuje "obavljanje rada ili pružanje usluga u uvjetima koji su u suprotnosti s ljudskim dostojanstvom", što ima širi opseg nego na minimalnoj listi ciljeva eksploatacije u Konvenciji. Slično ovome, u **Francuskoj** se član 225-4-1 Krivičnog zakonika (KZ), koji kriminalizira trgovinu ljudima, poziva na "radne ili smještajne uvjete koji su u suprotnosti s ljudskim dostojanstvom".
- ✓ U **Češkoj Republici** Ministarstvo unutrašnjih poslova izdalo je 2018. godine "Zajedničku poziciju o tumačenju uvjeta koji se tiču radne eksploatacije", pripremljenu u konsultaciji s Vrhovnim javnim tužilaštvom koje je nacionalni korespondent za borbu protiv trgovine ljudima i Nacionalnim centrom za borbu protiv organiziranog kriminala.⁷ Pozicija o tumačenju odnosi se na razvoj sudske prakse EKLJP-a u vezi s prisilnim radom. Urađena je i analiza češke sudske prakse koja se odnosi na radnu eksploataciju prema glavi 168 KZ-a.
- ✓ U **Njemačkoj**, nakon revizije KZ-a iz 2016. godine, u glavi 232 (o trgovini ljudima) navodi se da je lice eksploatirano "ukoliko se rad, u bezobzirnoj trci za profitom, odvija pod radnim uvjetima koji su u jasnom neskladu s uvjetima ostalih radnika što obavljaju istu ili sličnu aktivnost (eksploatatorski rad)".
- ✓ **Irska** je 2013. godine izmijenila Krivični zakon (Trgovina ljudima) iz 2008. godine definiranjem pojma "prisilan rad" kao "rad ili usluge koje su iznudila lica pod prijetnjom kazne i za koji se lice nije dobrovoljno prijavilo", u skladu s definicijom ILO-a (potvrđenom u Protokolu uz Konvenciju ILO-a br. 29 iz 2014. godine, koju je Irska ratificirala 2019. godine). Pored toga, ovom izmjenom proširena je definicija "radne eksploatacije" koja sada obuhvata prisilno prosjačenje.
- ✓ **Italija** je 2016. godine izmijenila član 603 bis svog KZ-a ("nelegalno posredovanje i radna eksploatacija" ili "caporalato" na italijanskom),⁸ kriminalizacijom radne eksploatacije bez obzira na prisustvo posrednika. Prema članu 603 bis, koji kriminalizira vrbovanje, angažiranje ili zapošljavanje radne snage pod eksploatatorskim okolnostima, za postojanje eksploatacije bitno je da se ostvari jedan ili više sljedećih uvjeta:
 - 1) ponavljanje isplata nadnica na jasno drugačiji način od onoga predviđenog nacionalnim ili teritorijalnim kolektivnim ugovorima koji su definirale najreprezentativnije sindikalne organizacije na nacionalnom nivou, ili je u svakom slučaju u neskladu s količinom i kvalitetom obavljenog rada;
 - 2) ponavljanje kršenja propisa koji se tiču radnih sati, perioda odmora, sedmičnog odmora, obaveznog godišnjeg odmora, praznika;
 - 3) kršenje pravila o sigurnosti i higijeni na radnom mjestu;
 - 4) podvrgavanje radnika ponižavajućim radnim uvjetima, metodama nadzora ili smještajnim situacijama.

⁷ Dostupno (na češkom) na: <https://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-924305.aspx>.

⁸ Član 603 bis ("intermediazione illecita e sfruttamento del lavoro") prvi put je unesen u italijanski KZ 2011. godine u svrhu borbe protiv radne eksploatacije migranata.

- ✓ U **Švedskoj** su izmjene zakona izvršene 2018. godine kako bi se proširila krivična odgovornost za eksploataciju u slučajevima prisilnog rada, radne eksploatacije, eksploatacije radi prosjačenja i prisiljavanja na vršenje krivičnih djela.⁹ Pored kriminalizacije trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada, u glavu 4, dio 1a KZ-a dodat je dio 1b u kome se kriminalizira "eksploatacija ljudi" ("människoexploatering"), definirana kao eksploatacija lica radi prisilnog rada, rad pod nerazumnim uvjetima ili prosjačenje korištenjem neprikladnih sredstava, kao što je nelegalna prisila, prevara ili eksploatacija drugog lica u poziciji zavisnosti, bespomoćnosti ili teške situacije. Ove izmjene sačinjene su nakon istrage o praktičnoj primjeni zakona o zabrani trgovine ljudima i očekuje se da one unaprijede istragu i krivično gonjenje radne eksploatacije u slučajevima koji nisu obuhvaćeni odredbom što obuhvata trgovinu ljudima.
- ✓ U **Velikoj Britaniji** "Zakon iz 2015. godine koji se tiče modernog ropstva – Zakonodavno uputstvo za Englesku i Vels", čiju je najnoviju verziju objavilo Ministarstvo unutrašnjih poslova u aprilu 2020. godine, oslanja se na definiciju ILO-a o prisilnom radu i predviđa da, da bi neko lice bilo žrtva prisilnog ili prinudnog rada, moraju biti prisutne dvije osnovne komponente: sredstvo (prijetnja kaznom) i pružanje usluge (koje proizilazi iz sredstva, a uključuje pružanje bilo kakve usluge, a ne samo fizičkog rada).¹⁰ Uputstvo pojašnjava da "kazna" može ići sve do fizičkog nasilja ili ograničavanja slobode, ali može imati i prefinjenije oblike psihološke prirode, kao što su prijetnje prijavljivanja žrtava policiji ili imigracijskim nadležnim organima, kada njihov radni status nije ozakonjen. Što se tiče pitanja saglasnosti, u uputstvu se potvrđuje da saglasnost jeste jedan od faktora u prisilnom i prinudnom radu, ali je moguće da žrtva da saglasnost u situaciji kada smatra da nema druge izvodljive alternative, u kom slučaju one ipak mogu biti podvrgnute prisilnom ili prinudnom radu.

Politički i institucionalni okvir

Član 29(2) Konvencije nalaže svakoj strani potpisnici da poduzme mjere i osigura koordinaciju između nacionalnih sektorskih politika i postupanja u borbi protiv trgovine uspostavljanjem posebnih koordinacionih tijela. Pored toga, član 35 Konvencije nalaže im da ohrabruju državne nadležne organe i državne službenike da sarađuju s nevladinim organizacijama (NVO), drugim relevantnim organizacijama i članovima civilnog društva u izgradnji strateških partnerstava, u svrhu ispunjavanja ciljeva Konvencije.

Radi rješavanja rastuće pošasti trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, države ugovornice formirale su višedisciplinarnе radne grupe ili druge strukture, koje uključuju civilno društvo i druge relevantne organizacije. Mnoge zemlje pripremile su nacionalne strategije ili akcione planove koji su konkretno usmjereni na rješavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Okvir sektorskih politika dopunjava se uspostavljanjem Nacionalnih mehanizama upućivanja (NRM) i zaključivanjem sporazuma koji jačaju višedisciplinarni pristup, koordinaciju i međunarodnu saradnju.

⁹ Dostupno na engleskom i na švedskom jeziku na:

https://www.government.se/490f81/contentassets/7a2dcae0787_e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf.

¹⁰ Dostupno na:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/896033/July_2020_-_Statutory_Guidance_under_the_Modern_Slavery_Act_2015_v1.01.pdf.

- ✓ U **Austriji**, radna grupa za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije formirana je u decembru 2012. godine kao dio Posebne jedinice za borbu protiv trgovine ljudima, zadužene za koordinaciju i usmjeravanje postupanja u borbi protiv trgovine ljudima na nacionalnom nivou. Radnom grupom predsjedava Savezno ministarstvo za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača i u nju su uključeni predstavnici drugih saveznih ministarstava (uključujući službenike Finansijske policije i Inspektorata za rad), relevantne socijalne partnerske organizacije (Savezna komora rada), administracije saveznih država (*Länder*), kao i nevladine organizacije. Radna grupa održava periodične sastanke i objavljuje izvještaje o svojim aktivnostima. Ona stavlja jak naglasak na saradnju s privatnim sektorom i borbu protiv trgovine ljudima u lancima isporuke, usredsređujući se na sektore građevine, poljoprivrede, šumarstva i rada u domaćinstvu, na izradu indikatora za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Pored toga, radna grupa razmatra pitanja koja se tiču radnika upućenih na rad u druge zemlje EU, rada agencija za privremeno zapošljavanje, vještačkog snižavanja plaća i socijalnih davanja i lažnog samozapošljavanja.
- ✓ U **Bugarskoj**, godišnji nacionalni programi za borbu protiv trgovine ljudima obuhvataju konkretne mjere koje se tiču trgovine ljudima radi radne eksploatacije, poput kampanja za podizanje svijesti, obuka i zajedničkih inicijativa koje uključuju policiju, inspektore rada, oficire za vezu zemalja odredišta, NVO i sindikate. Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, Inspektorat za rad i Zavod za zapošljavanje dio su stalne ekspertske radne grupe koju su formirali Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima (NCCTHB) i NRM. Mreža radnih atašea Ministarstva za rad i socijalnu politiku postepeno se proširila na osam zemalja (Austrija, Kipar, Njemačka, Grčka, Irska, Španija, Švicarska i Velika Britanija) i one pružaju informacije i savjete bugarskim građanima koji rade u inostranstvu, služeći kao veza s lokalnim službama u stranoj zemlji.
- ✓ U **Danskoj** je 2012. godine osnovana međuministarska radna grupa radi jačanja napora u borbi protiv trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada i lakšeg identificiranja i upućivanja žrtava. Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, pod Ministarstvom za jednake mogućnosti, predsjedava ovom grupom, koju čine i predstavnici Centra za borbu protiv trgovine ljudima (CMM), Uprave za radno okruženje, Ministarstva zapošljavanja, Ministarstva za djecu i socijalna pitanja, Ministarstva pravde, direktor Javnog tužilaštva, Nacionalna policija, Agencija za međunarodno zapošljavanje i integraciju (SIRI), Ministarstvo zdravlja, Porezna uprava, Ministarstvo za oporezivanje, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo za imigracije i integracije i Imigraciona služba. Pored toga, CMM i Porezna uprava, s policijom, Upravom za radno okruženje i agencijom SIRI, formirali su grupu nadležnih organa koji djeluju na prevenciji prisilnog rada.¹¹
- ✓ U **Francuskoj** je prvi Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima, usvojen u maju 2014, obuhvatio određivanje kontakt-osoba za slučajeve trgovine ljudima u svakoj regionalnoj filijali Inspektorata za rad, kako bi se zaposleni upoznali s posljedicama zapošljavanja žrtava trgovine ljudima. Francuska je 18. oktobra 2019. godine najavila usvajanje drugog Nacionalnog akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima, koji predviđa procjenu situacije u Francuskoj u pogledu trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Ovaj proces vodit će Specijalna međuministarska jedinica za borbu protiv nasilja nad ženama i trgovine ljudima (MIPROF), u partnerstvu s Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom pravde i Ministarstvom za rad, kao i uz uključivanje nevladinih organizacija, stručnih organizacija i sindikata.

¹¹ Vidjeti: Ministry of Foreign Affairs of Denmark, Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings 2019–2021. Dostupno na: <https://bsr-trm.com/wp-content/uploads/2019/10/Action-Plan-to-Combat-Trafficking-in-Human-Beings-2019-2021.pdf>.

- ✓ U **Gruziji** su u augustu 2015. godine Ministarstvo za rad, zdravlje i socijalne usluge i Ministarstvo unutrašnjih poslova zaključili Memorandum o saradnji na unapređenju otkrivanja slučajeva trgovine ljudima. On za cilj ima dijeljenje informacija i izvještavanje o eventualnim slučajevima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Na osnovu ovog Memoranduma, Odjeljenje inspekcije rada dostavlja Odjeljenju centralne kriminalističke policije listu poslovnih organizacija za koje smatra da su u povećanom riziku da koriste radnu snagu trgovine ljudima.
- ✓ U **Nemačkoj** je 2015. godine osnovana savezna radna grupa za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kojom rukovodi Savezno ministarstvo za rad i socijalna pitanja. Ona uključuje predstavnike saveznih i *Länder* ministarstava, saveznu kriminalističku policiju, uprave kriminalističke policije saveznih država, javne tužioce, Jedinicu finansijske kontrole za borbu protiv bespravnog zapošljavanja (*Finanzkontrolle Schwarzarbeit*, FKS), socijalne partnere i NVO. Formirane su i tri podgrupe koje se bave različitim aspektima (prevencija i podizanje svijesti javnosti, pružanje savjeta i podrške žrtvama i krivično gonjenje i unapređivanje prikupljanja podataka) i pripremom nacrtu strategije za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Na osnovu preporuka savezne radne grupe, u augustu 2017. godine u Berlinu je, kao pilot-projekat, osnovan Servisni centar protiv radne eksploatacije, prisilnog rada i trgovine ljudima.¹² Centar vodi organizacija "Arbeit und Leben", koju su zajednički osnovali Federacija njemačkih sindikata i Institut za obrazovanje odraslih (*Volkshochschule*), a finansira ga Ministarstvo za socijalna i radna pitanja. On promovira i moderira saradnju i umrežavanje široke lepeze zainteresiranih strana, usredsređujući se na obuku, identifikaciju žrtava, pružanje informativnih materijala o radnoj eksploataciji, prisilnom radu i trgovini ljudima putem internet-platforme i promoviranjem međunarodne razmjene.
- ✓ Na **Islandu** je u oktobru 2018. godine ministar za socijalna pitanja i jednakost imenovao radnu grupu za borbu protiv poslodavaca koji koriste jeftinu radnu snagu na nacionalnom tržištu rada, u čiji sastav su ušli predstavnici Islandске konfederacije rada (ASÍ), Ministarstva industrije i inovacija, Islandске konfederacije diplomiranih studenata fakulteta, Federacije državnih i općinskih službenika, Ministarstva pravde, Ministarstva finansija i ekonomije, nacionalni policijski komesar Islanda, Direkcije za interni prihod, Islandске asocijacije lokalnih nadležnih organa, Konfederacije islandskih preduzeća, Uprave za sigurnost i zdravlje na radu i Direkcije za rad. Pri Direkciji za rad formiran je tim za borbu protiv trgovine ljudima i uspostavljene su radne procedure. On pruža obuku i informacije osoblju Direkcije (tj. inspektorima rada) i saraduje s drugim državnim agencijama, kao što su policija, porezne uprave i sindikati. Akcent je na korištenju jeftine radne snage, na zajedničkim inspektorima i reviziji izdavanja radnih dozvola, agenciji za privremeno zapošljavanje i radnicima koji se upućuju na rad u druge zemlje EU. Sindikati su dio tima za borbu protiv trgovine ljudima.
- ✓ U **Italiji** je Operativna radna grupa za definiranje nove strategije za borbu protiv radne eksploatacije u poljoprivredi, kojom predsjedava ministar za rad i socijalnu politiku, u oktobru 2019. predstavila "Plan protiv radne eksploatacije i radne eksploatacije u poljoprivredi (2020–2022)".¹³ Rukovodeći se mapiranjem teritorija i potrebama radnika u poljoprivredi, Plan predviđa hitne intervencije i sistemske ili dugoročne intervencije, koje slijede četiri strateška pravca: prevenciju; nadzor i odstupanja; zaštitu i pomoć; socijalnu i radnu reintegraciju, a prioritet je kreiranje integriranog sistema upućivanja radi zaštite i pružanja prve pomoći žrtvama radne eksploatacije u poljoprivredi.

¹² Vidjeti: <https://www.servicestelle-gegen-zwangsarbeit.de/en/>.

¹³ Dostupno na italijanskom jeziku na: <https://www.lavoro.gov.it/priorita/Documents/Piano-Triennale-contrasto-a-sfruttamento-lavorativo-in-agricoltura-e-al-caporalato-2020-2022.pdf>.

- ✓ Na **Malti**, treći Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (za period 2015–2016) stavlja jak naglasak na djelovanje protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, uključujući obuku relevantnih službenika i podizanje svijesti među različitim zainteresiranim stranama i potencijalnim žrtvama o rizicima radne eksploatacije. U januaru 2019. godine malteška Vlada potpisala je instrument o ratifikaciji Protokola uz Konvenciju br. 29 ILO-a iz 2014. godine i trenutno promovira socijalni dijalog na nacionalnom nivou garantirajući uključivanje zaposlenih i radničkih organizacija u svakoj fazi aktivnosti koje su vezane za standarde ILO-a. Na osnovu novoratifiranog instrumenta, Vlada prihvata obaveze da sprečava i otkriva prisilni rad, štiti žrtve i osigurava im pristup pravnim sredstvima. Nakon identificiranja Filipina kao jedne od najzastupljenijih zemalja iz kojih potječu žrtve radne eksploatacije, malteška Vlada je 2019. godine otpočela razgovore s Filipinskom prekomorskom kancelarijom za radne odnose u Rimu, kako bi se smanjili rizici trgovine radnom snagom u procesu imigracije filipinskih radnika.
- ✓ **Holandija** je 2018. godine pokrenula integrirani program pod nazivom "Zajedno protiv trgovine ljudima", koji su razvili Ministarstvo pravde i sigurnosti, Ministarstvo zdravlja, socijalnog staranja i sporta, Ministarstvo za socijalna pitanja i zapošljavanje i Ministarstvo vanjskih poslova, sa širokom lepezom zainteresiranih strana, uključujući policiju, javno tužilaštvo, općine, NVO i socijalne radnike. Jedan od pet pravaca djelovanja ovog programa je unapređivanje pristupa koji se bavi radnom eksploatacijom. Vlada Holandije zaključila je bilateralne sporazume s Bugarskom, Poljskom i Rumunijom radi jačanja saradnje u oblasti radnih migracija, a 2014. godine delegirana su tri dodatna sektorska službenika u odgovarajuće holandske ambasade u ovim zemljama. Svrha sporazuma jeste da se migrantskim radnicima olakša dobivanje informacija o radu i životu u Holandiji. Drugi cilj bilateralnih sporazuma jeste jačanje funkcije oficira za vezu ambasada Holandije između Inspektorata za rad (SZW), Banke nacionalnog osiguranja (SVB, koja provodi nacionalne programe osiguranja u Holandiji) i Agencije za osiguranje zaposlenih (UWV, koja osigurava zaposlene i pruža usluge vezane za tržište rada i podatke) i odgovarajućih agencija u Bugarskoj, Poljskoj i Rumuniji.
- ✓ U **Švicarskoj**, drugi Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (za period 2017–2020) uključuje mjere posebno usmjerene na borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao što je priprema informativnih materijala za podizanje svijesti u inspektoratima rada. Većina kantonalnih nadležnih organa koji su zaduženi za nadzor nad tržištem rada integrirana je u kantonalne okrugle stolove za saradnju protiv trgovine ljudima. Naprimjer, okrugli sto kantona Bern formirao je posebnu radnu grupu za procese inspekcije rada. U kantonu Ženeva kantonalni radni sto osnovao je radnu grupu posvećenu pitanjima radne eksploatacije, koja uključuje Međustrukovni radnički sindikat (SIT). Pored toga, u kantonu Sent Galen formirana je radna grupa za radnu eksploataciju, na čijem čelu se nalazi javni tužilac, a cilj joj je uvođenje novog pristupa za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije senzibilizacijom, obukom i moderacijom umrežavanja relevantnih zainteresiranih strana. U kantonu Ticino 2016. godine formiran je stručni centar posvećen konkretno situacijama krivičnog gonjenja radne eksploatacije, a u okviru kantonalne policije.

Ovlaštenja, resursi i obuka inspektorata rada za rješavanje pitanja trgovine ljudima

U izvještajima koje priprema GRETA posebna pažnja poklanja se ovlaštenjima, resursima i obuci inspektora rada, njihovoj saradnji sa specijaliziranim agencijama za borbu protiv trgovine ljudima (npr. zajedničkim inspekcijama i zajedničkom obukom) i njihovom učešću u Nacionalnim mehanizmima upućivanja (NRM) za žrtve trgovine ljudima.

U nekim zemljama inspektori rada imaju široka, pa i istražna ovlaštenja, nasuprot užim ovlaštenjima u nekim drugim zemljama. Ovlaštenja inspektora rada koja se tiču privatnih domaćinstava također se razlikuju po zemljama. Negdje inspektori rada mogu vršiti inspekciju svih mjesta na kojima se radi, uključujući domaćinstva, te obavljati nenajavljene kontrole. Važno je da inspektori rada ne vrše samo inspekcije registriranih kompanija, već i firmi koje nisu registrirane ("siva ekonomija"), eventualno s policijom. Istovremeno, od izuzetne važnosti je postaviti zaštitne mehanizme ("protupožarne zidove") između onih koji dobivaju izvještaje i pružaju pomoć žrtvama radne eksploatacije i nadležnih imigracionih organa, uključujući policiju.

- ✓ U **Austriji**, kontrole tržišta rada koje vrše Finansijska policija i Inspektorat za rad obuhvataju svako radno mjesto, uključujući javne kuće i druge lokacije seksualnih radnika i radnica, uz neka ograničenja u smislu privatne sfere. U principu, moguće su kontrole kućne posluge, ali bilo je stalnih pregovora sa socijalnim partnerima o proširivanju ovlaštenja inspektora koja se tiču poslodavaca kućne posluge. U građevinskom sektoru posebno se prate lanci isporuke zbog strukture ugovora koji obično uključuju brojne podizvođače što rade s kompanijama iz inostranstva. Kada se otkriju radnici migranti bez boravišnih ili radnih dozvola, inspektori provjeravaju ima li znakova trgovine ljudima i o tome obavještavaju kriminalnu policiju radi daljnjeg postupanja. Savezno Ministarstvo za rad, socijalna pitanja, zdravlje i zaštitu potrošača 2017. godine izdalo je novu internu uredbu za inspektore rada o trgovini ljudima, koja obuhvata smjernice o tome kako treba postupati kada postoji sumnja na slučajeve trgovine ljudima, uz listu indikatora za utvrđivanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao i relevantnih pojedinosti o kontaktima. Tema trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije 2018. godine integrirana je u osnovnu obuku novih inspektora rada.
- ✓ U **Belgiji**, uloga inspektora rada i interakcija s drugim relevantnim tijelima u borbi protiv trgovine ljudima opisana je u Službenom uputstvu od 26. septembra 2008. godine (revidiranom 2016) o provođenju multidisciplinarnе saradnje u pogledu žrtava trgovine ljudima i/ili određenih oblika trgovine ljudima s otežavajućim okolnostima, što osigurava okvir za otkrivanje, identificiranje i upućivanje radi pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima (tj. belgijskom NRM-u). Službe inspekcije rada uključuju Generalni direktorat za nadzor nad socijalnim propisima Saveznog ministarstva za zapošljavanje, dijalog o radu i socijalnim pitanjima i Generalni direktorat socijalne inspekcije Saveznog ministarstva za socijalno staranje. Dok ovaj prvi ima zadatak da osigura poštovanje sektorske politike u oblasti kolektivnih i individualnih radnih odnosa, ovom drugom povjereno je obezbjeđenje ispravne primjene zakona o socijalnom staranju i nadzor nad njim, te nadzor nad borbom protiv poreznih utaja i rada na crno. Obje službe inspekcije vrše nenajavljene kontrole u saradnji s drugim nadzornim tijelima i policijom. Poduzimaju se mjere protiv zapošljavanja jeftine radne snage, neregularnog upućivanja radnika na rad u druge zemlje EU i drugih situacija koje mogu proizvesti ili se svode na ekonomsku eksploataciju. Postoji i specijalizirani tim inspektora obučeni za otkrivanje eventualnih situacija trgovine ljudima i radne eksploatacije (ECOSOC).

Nakon izmjena Krivičnog zakonika o socijalnom staranju u februaru 2016, prema članu 183/1, neprijavljeni rad je administrativni prekršaj koji se kažnjava novčanom kaznom, u slučajevima kad se obavlja svjesno i voljno. Nove smjernice za inspektore socijalnog staranja predviđaju da, ukoliko se znaci trgovine ljudima ne otkriju u vrijeme otkrivanja administrativnog prekršaja, u pismu koje prati novčanu kaznu treba navesti da, ako lice sebe smatra žrtvom trgovine ljudima, ono može kontaktirati specijalizirani centar za prijem. Tada bi Savezno ministarstvo za zapošljavanje bilo obaviješteno o trgovini ljudima i novčana kazna ne bi se primjenjivala.

- ✓ U **Bugarskoj**, Inspektorat za rad dio je NRM-a i inspektori rada raspolažu indikatorima za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Oni prijavljuju svaki znak trgovine ljudima policiji i tužilaštvu i zajednički vrše provjere, pružajući tako podršku istrazi. Inspektorat za rad prati oglašavanje poslova u medijima i na internetu i tijesno surađuje sa Zavodom za zapošljavanje, kao i ostalim zainteresiranim stranama, uključujući NVO i sindikate. U slučaju pritužbe bugarskih radnika u inostranstvu, Inspektorat za rad provjerava kompaniju za privremeno zapošljavanje u Bugarskoj i podnosi zahtjev inspektorima rada strane zemlje za provjeru uvjeta rada. Pored toga, Inspektorat za rad ima sporazume sa inspektoratima drugih zemalja (npr. Belgijom i Francuskom). Prema sporazumu sa francuskim Inspektoratom za rad, zajedničke inspekcije otpočele su na ljeto 2019. godine.
- ✓ Na **Kipru** su ovlaštenja Službe inspektorata za rad proširena 2017. godine i obuhvataju odgovornost za provođenje zakona o radu. Inspektori tijesno surađuju s policijom i drugim javnim službama – analiziraju rizike, provjeravaju radna mjesta i obavještavaju Ministarstvo za rad, zdravstveno i socijalno osiguranje kada uvjeti rada ne ispunjavaju minimalne zahtjeve. Služba ima otvorenu telefonsku liniju za anonimne prijave i, kada postoji sumnja na trgovinu ljudima, inspektori moraju obavijestiti Kancelariju policije za borbu protiv trgovine ljudima i službu za socijalno staranje. U 2019. godini, u okviru Zakona o privatnim agencijama za zapošljavanje 126(I)/2012, Služba inspektorata za rad izvršila je kontrolu 150 privatnih agencija za zapošljavanje i ukinula licence za 14 agencija koje ili nisu dostavile tražene informacije ili su izdavale lažne dokumente.
- ✓ U **Finskoj** inspektori Službe za zaštitu i zdravlje na radu (OSH) imaju pravo da provode inspekcije na bilo kojem mjestu gdje se radi ili gdje se može pretpostaviti da se radi, uključujući i mjesta poljoprivrednih radova. Inspekcije se mogu obavljati i u privatnim domovima, ukoliko je to neophodno za sprečavanje opasnosti po život ili ozbiljnog zdravstvenog rizika za radnika. Prema nadležnim organima, prag za utvrđivanje eventualnih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije nizak je i inspektori rada iz OSH dužni su takve žrtve uputiti, uz njihovu saglasnost, na sistem za podršku. Tokom inspekcija rada, inspektori OSH dijele brošuru za podizanje svijesti o rizicima trgovine ljudima „Kao strani radnik u Finskoj“, koja sadrži informacije o zakonu o radu i pravima zaposlenih.¹⁴
- ✓ U **Francuskoj** su ovlaštenja inspektora rada proširena 2016. godine i uključuju izvještavanje o krivičnim djelima trgovine ljudima, prema izmijenjenom članu L8112-2 Zakonika o radu. Član L8271-3 Zakonika o radu omogućava osoblju inspekcije da tokom inspekcija bude u pratnji prevodilaca. Prema francuskom zakonu, svaki poslodavac iz neke druge zemlje koji želi premjestiti zaposlene u Francusku mora podnijeti izjavu o premještanju, a ako to ne učini dužan je da plati novčanu kaznu u maksimalnom iznosu od 500.000 eura. U slučaju neprijavlivanja premještenog osoblja, inspektori rada mogu uputiti predmet na rješavanje nadležnom administrativnom organu, koji može obustaviti usluge u trajanju do mjesec dana.

¹⁴ Dostupno na: https://www.tyosuojelu.fi/documents/14660/2426906/engl_ulkomaal_tyontekij_netki.pdf/2131c409-81ec-44c5-a61e-0e3f32f4335b.

- ✓ U **Njemačkoj** je FKS zadužen za praćenje realizacije Zakona o protupravnom zapošljavanju, Zakona o zapošljavanju u drugim zemljama EU i Zakona o minimalnoj zaradi. Inspektori FKS-a vrše inspekcije radnih mjesta sa težištem na otkrivanju i borbi protiv neprijavljenog i bespravnog zapošljavanja kako bi zaposleni bili osigurani u sistemu socijalnog osiguranja. Interna uputstva FKS-a izmijenjena su 2017. godine i od inspektora se zahtijeva da "prvenstveno obrate pažnju" na radnu eksploataciju i prisilan rad. U tu svrhu urađene su smjernice i upitnici. Ako se otkrije trgovina ljudima, osoblje FKS-a trebalo bi osigurati dokaze i prebaciti dosje policiji preko kancelarije javnog tužioca. U junu 2019. Njemačka je usvojila Zakon za borbu protiv bespravnog zapošljavanja i prevare socijalnog osiguranja, kojim se FKS-u daju ovlaštenja da kontrolira i istražuje slučajeve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.¹⁵
- ✓ U **Italiji**, Nacionalni inspektorat za rad zadužen je za zakonito provođenje svih radnih propisa koji se tiču socijalnog osiguranja, što uključuje prevenciju i borbu protiv rada bez reguliranog boravka. Inspektori rada u svako doba dana ili noći imaju slobodan pristup prostorijama, objektima i sobama pravnih lica kod kojih vrše kontrolu, mogu uzimati izjave radnika, mogu zahtijevati svu relevantnu dokumentaciju i tražiti obavještenja svih državnih kancelarija, konsultanata za radna pitanja, poslodavaca i službi socijalnog osiguranja. Inspektori rada, kao službenici pravosuđa, obavezni su da blagovremeno šalju izvještaje nadležnom pravosudnom organu ako ustanove prekršaje prema članu 600 ("stavljanje ili držanje lica u uvjetima ropstva ili služenja"), članu 601 ("trgovina ljudima") i članu 603 bis ("bespravno posredovanje i radna eksploatacija") iz KZ-a. Pored Inspektorata za rad, Komanda karabinjera za zaštitu rada, koja je funkcionalno pod Ministarstvom za rad, ima zadatak da se bori protiv bespravnog zapošljavanja, teških uvjeta rada i eksploatacije. Nacionalni inspektorat za rad izdao je Službeno uputstvo br. 5 od 28. februara 2019. godine koje se tiče člana 603 bis KZ-a, a koje daje smjernice za početne istražne aktivnosti i prikupljanje dokaza. Ove aktivnosti moraju se obavljati u tijesnoj koordinaciji s nadležnim javnim tužiocima i Komandom karabinjera za zaštitu rada.

Na nacionalnom nivou provedene su dvije inicijative. Prva je bila dio projekta "Supreme", koji je finansirao Evropski fond za azil, migraciju i integraciju (AMIF), a imao je za cilj stvaranje "Vanrednog integriranog plana intervencija za borbu protiv svih oblika ozbiljne radne eksploatacije i ozbiljne socijalne ugroženosti" u regionima: Basilikata, Kalabrija, Kampanja, Pulja i Sicilija. Ovaj projekt bio je usmjeren na eksploataciju državljana trećih zemalja u poljoprivrednom sektoru i predviđao je korištenje kulturnih medijatora. Druga inicijativa, nazvana "A.L.T. Bespravno zapošljavanje! – Akcije za zakonitost i zaštitu rada", za cilj je imala jačanje borbe protiv radne eksploatacije u regionima centralne i sjeverne Italije, u sektorima građevinarstva, logistike i proizvodnje. Projekti uključuju obuku inspektora rada, kulturnih medijatora i odgovarajućih službenika, kako bi se osiguralo dijeljenje radnih procedura.

- ✓ U **Latviji**, Državni inspektorat za rad vrši inspekcije svih sektora privrede radi provjere poštovanja uvjeta rada, standarda sigurnosti i zaštite zdravlja na radu. Inspekcije se mogu vršiti bez najave. U slučaju registriranog zapošljavanja radnika u domaćinstvu, inspektori imaju pravo vršiti inspekciju privatnih domova, sa općinskom policijom.

¹⁵ Za dodatne informacije pogledati:

<https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Standardartikel/Topics/Priority-Issues/Articles/2019-07-03-Act-Combat-Unlawful-Employment-Benefit-Fraud.html>.

Ako kompanija ili individualni poslodavac ima šest ili više zaposlenih bez ugovora, inspektori mogu obustaviti aktivnost kompanije. Inspektori rada obučavani su prema "Smjernicama za sprečavanje sramnog vrbovanja, eksploatatorskog zapošljavanja i trgovine migrantskim radnicima" Savjeta država Baltičkog mora (CBSS).¹⁶

- ✓ Na **Malti** postoje dva organa zadužena za inspekcije rada. Prvi je Korporacija za zapošljavanje i obuku (ETC), koja potpada pod Ministarstvo za obrazovanje i zapošljavanje. ETC nadgleda pridržavanje zakona o zapošljavanju provjerom postojanja ugovora o radu i njihove usaglašenosti s odgovarajućim zakonima i propisima, ali ne kontrolira uvjete rada. Posebno se bavi rješavanjem tri vrste prekršaja: zapošljavanje nelegalnih migranata, zapošljavanje radnika mlađih od 16 godina i prevarom korištenja naknada za nezaposlenost. Inspekcije rada također vrši Odjeljenje za odnose privrede i zapošljavanja, koje je povezano s Ministarstvom za socijalni dijalog, pitanja potrošača i građanske slobode. Ovi inspektori poznati su kao inspektori EIRA (Employment and Industrial Relations Act – prema engleskoj skraćenci za Zakon o odnosima zapošljavanja i privrede). Za razliku od inspektora ETC-a, oni kontroliraju uvjete rada, uključujući zdravlje i sigurnost na radu. Mogu ulaziti u privatna domaćinstva radi kontrole uvjeta rada kućne posluge ili radnika koji renoviraju. I ETC i EIRA inspektori prošli su obuku o tome kako se identificiraju žrtve trgovine ljudima. Neke žrtve su identificirane tako što su EIRA inspektori uputili na odgovarajuće službe.
- ✓ U **Holandiji**, Inspektorat SZW, koji je formiran 2012. godine, nakon spajanja s nekadašnjim Inspektoratom za rad, Inspektoratom za rad i prihode i Obavještajno-istražnim odjeljenjem socijalnog osiguranja, nadležan je za nadzor nad provođenjem propisa o radu, kao i za otkrivanje i istraživanje slučajeva radne eksploatacije i trgovine ljudima pod nadzorom Javnog tužilaštva. Inspekcije rada se ne najavljuju i mogu se vršiti u svako doba. Inspektori mogu ulaziti u privatna domaćinstva uz dozvolu sudije ili ukoliko postoji konkretna dojava o kršenju propisa. Inspektoratu SZW-a holandska vlada stavila je na raspolaganje dodatnih 50 miliona eura u 2017. godini radi angažiranja oko još 300 zaposlenih i širenja djelatnosti. Gotovo 75% ovih dodatnih sredstava iskorišteno je za širenje inspekcija rada i krivične istrage. Razmjena informacija između Inspektorata SZW-a, Porezne i carinske uprave, Fondacije za standarde rada (privatno tijelo za akreditaciju agencija za zapošljavanje) i Fondacije za poštovanje kolektivnog ugovora za povremeno angažiranje radnika pomogla je u borbi protiv kriminalnih agencija za zapošljavanje.
- ✓ U **Poljskoj**, ovlaštenja Nacionalnog inspektorata za rad direktno proizilaze iz odredbi Konvencije ILO-a br. 81, koja se odnosi na inspekciju rada u industriji i trgovini, i omogućavaju Nacionalnom inspektoratu za rad da ulazi na mjesta rada, u bilo koje doba, radi kontrole uvjeta zapošljavanja. Stoga, u okviru povjerenih ovlaštenja, inspektori rada mogu identificirati potencijalne žrtve trgovine ljudima koje rade u uvjetima prisilnog rada. U svrhu toga, od 2010. godine primjenjuje se metodologija za inspektore rada u slučaju sumnje na prisilni rad, u kojoj se navodi kako se prepoznaje eventualna žrtva, kako pribaviti informacije od nje, koje institucije trebaju biti obaviještene o sumnji na trgovinu ljudima i na koju vrstu pomoći, uključujući pravnu pomoć, žrtva ima pravo. Nacionalni inspektorat za rad predaje i obučava inspektore o trgovini ljudima i prisilnom radu.
- ✓ U **Španiji**, Inspektorat za rad i socijalno staranje (ITSS), pod Ministarstvom za zapošljavanje i socijalno staranje, provjerava radne uvjete, prijavljivanje na socijalno osiguranje i ovlaštene za rad stranih radnika, u svim sektorima privrede. Inspektori rada mogu provjeravati i radne aspekte (plaće, radno vrijeme, ugovore), profesionalne rizike aspekte socijalnog staranja (doprinosi, beneficije) ili pitanja zapošljavanja.

¹⁶ Kratka verzija Smjernica dostupna je na: https://www.stjornarradid.is/mansal_fyrirlestrar.pdf.

Inspekcije se ne najavljuju i mogu se obavljati tokom vikenda i noću. Inspekcija rada provjerava agencije za zapošljavanje da se uvjeri pridržavaju li se propisa i prati poštuju li kompanije propise u lancu podugovaranja posla. Zakonom 23/2015 uvedena su poboljšanja u organizaciju i funkcioniranje ITSS-a, kao što je formiranje kancelarije za borbu protiv prevara i povećanje resursa koji se osiguravaju za ITSS. Master plan za pristojan posao za period 2018–2020. naglašava da ITSS ima suštinski važnu ulogu u identificiranju eventualnih slučajeva trgovine ljudima. Inspektori rada obuhvaćeni su Okvirnim protokolom za identificiranje žrtava trgovine ljudima i imaju uputstva da obavijeste tužilaštvo i policiju ako otkriju dokaze o trgovini ljudima. Od 2014. godine novi inspektori rada prolaze poseban kurs obuke o trgovini ljudima.

Od 2013. godine na snazi je sporazum o saradnji između Ministarstva za zapošljavanje i socijalno staranje i Ministarstva unutrašnjih poslova o koordinaciji između ITSS-a i policijskih agencija u borbi protiv bespravnog zapošljavanja i prevara socijalnog osiguranja. Obavljaju se zajedničke posjete mjestima rada, kao što su neprijavljene radionice ili poljoprivredna imanja. Pored toga, ITSS redovno učestvuje u Danima zajedničke akcije, koji u središtu imaju borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, pod okriljem Evropske platforme EMPACT i u koordinaciji sa Europolom.

- ✓ U **Velikoj Britaniji**, Agencija za privremene poslove (Gangmasters Labour Authority – GLA) osnovana je 2005. godine radi sprečavanja eksploatacije radnika u poljoprivredi, šumarstvu, hortikulturi, skupljanju školjki, industriji za preradu hrane i pakovanje, uz uspostavljanje i provođenje šeme izdavanja licenci za sve koji osiguravaju radnu snagu širom Velike Britanije. U januaru 2016. godine Vlada Velike Britanije odlučila je da proširi ovlaštenja GLA-e i preimenovala je ovaj organ u Agenciju za istraživanje radne eksploatacije (Gangmasters Labour Abuse Authority – GLAA), što odražava njene šire funkcije. Pored izdavanja licenci firmama koje obezbjeđuju radnike za lanac isporuke svježih proizvoda i industriju hortikulture, GLAA također ima ovlaštenja da istražuje izvještaje o eksploataciji radnika širom privrede u Engleskoj i Velsu, kao i da istražuje prekršaje Nacionalnih zakona o minimalnoj zaradi i agencijama za zapošljavanje, u partnerstvu s policijom i Nacionalnom kriminološkom agencijom. GLAA spada u organizacije za hitno reagiranje, i eventualne žrtve modernog ropstva i trgovine ljudima može uputiti direktno u NRM.

Obuka za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije

Obuka se daje sve široj lepezi stručnih radnika radi podizanja svijesti o indikatorima trgovine ljudima i pružanja alata za otkrivanje ugroženih osoba ili onih koje su već predmet radne eksploatacije. Pored inspektora rada, stručni radnici kojima je ova obuka namijenjena obuhvataju nadležne porezne i carinske organe, policijske službenike, tužioce, sudije, pograničnu policiju, službenike zadužene za migracije, konzularno osoblje, socijalne radnike, službenike lokalnih/općinskih uprava, NVO, sindikate, privatne agencije za zapošljavanje i kompanije.

GRETA naglašava koristi od višedisciplinarnе obuke, koja omogućava stručnim radnicima iz različitih vladinih i drugih agencija da razmijene iskustva, izgrade povjerenje i mreže za zajedničko rješavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Trebalo bi je integrirati u redovnu obuku prema programima za različite grupe stručnih radnika, a ocjenu efekata trebalo bi vršiti u redovnim intervalima.

- ✓ **Austrijski** peti Nacionalni akcioni plan (za period 2018–2020) predviđa organiziranje brojnih obuka i druge mjere čiji je cilj rješavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Posebna pažnja posvećena je prevenciji radne eksploatacije u lancima isporuke, i za to je određena posebna analiza zakona o javnim nabavkama u vezi s trgovinom ljudima. Ciljne grupe za obuku obuhvataju službenike policije i imigracionih vlasti, službenike dječijih i omladinskih socijalnih ustanova, finansijsku policiju i inspektore rada, pravosudno, kao i konzularno osoblje. Većina aktivnosti obavlja se u saradnji sa nevladinim organizacijama, naročito sa LEFÖ-IBF-om i ECPAT-om i, kad god je to moguće, promovira se pristup koji obuhvata više zainteresiranih strana.
- ✓ U **Bosni i Hercegovini** je 2016. godine urađeno sveobuhvatno uputstvo za inspektore rada, sa smjernicama i indikatorima za otkrivanje i identificiranje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, uz podršku Ambasade SAD-a. Na osnovu ovog uputstva organizirana je obuka za inspektore rada u periodu 2016–2017. godine.
- ✓ U **Francuskoj**, Centralna kancelarija za borbu protiv nelegalnog rada (OCLTI) organizira dva opća kursa obuke godišnje, od kojih svaki traje po četiri dana, a namijenjeni su mlađim i starijim istražiocima. Ovi kursevi obuke otvoreni su za pripadnike policije i žandarmerije, službenike pravosudnih carinskih i pravosudnih poreznih organa, kao i inspektore rada i inspektore Socijalnog staranja i Kancelarije za isplatu porodičnog dodatka (URSSAF). Početnu obuku inspektora rada vrši Nacionalni institut za rad, zapošljavanje i stručnu obuku (INTEFP). Ona sadrži i modul o trgovini ljudima, a obuku pružaju predavači OCLTI-ja.
- ✓ U **Njemačkoj**, Centar savezne kriminalističke policije (BKA) svake godine organizira trodnevni modul obuke, sa informacijama dobivenim od FKS-a. Pored toga, BKA je 2016. godine organizirala multidisciplinarni sastanak umrežavanja na temu trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, kome su prisustvovali službenici policije, tužioc, osoblje FKS-a, predstavnici sindikata i specijaliziranih savjetovašta za žrtve trgovine ljudima.
- ✓ U **Holandiji** je 2014. godine Royal Netherlands Marechaussee (KMar) otpočeo sa obaveznim kursom koji traje 16 sedmica, a koji je namijenjen službenicima čiji je zadatak prepoznavanje eventualnih žrtava trgovine ljudima i razgovor s njima. Većina inspektora rada iz Odjeljenja za kriminalističku istragu Inspektorata SZW pohađa opću obuku o trgovini ljudima, a neki prolaze i obuku u Policijskoj akademiji, na osnovu koje dobivaju diplome ovlaštenog istražioca za trgovinu ljudima. Sudije i tužioc imaju permanentnu obuku koju pruža Pravosudni centar za obuku i studije.

KMar i NVO CoMensha su 2017. godine obučavali osoblje komercijalnih aviokompanija, koji su zatim obučavali kabinsko osoblje, o tome kako prijaviti sumnje na trgovinu ljudima u KMar. Pored toga, KMar je razvio modul obuke za daljinsko učenje (e-learning) za obuku privatnih kompanija u otkrivanju znakova trgovine ljudima, kao što su aerodromske službe za prihvat vazduhoplova na aerodromima.

- ✓ U dijelu provođenja programskog okvira "Zajednički program EU i Vijeća Evrope za Zapadni Balkan i Tursku", većina inspektora rada u **Sjevernoj Makedoniji** i oko 83% inspektora rada u **Srbiji** prošlo je obuku za otkrivanje i identificiranje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Urađeni su džepni vodiči i indikatori za utvrđivanje žrtava i dijeljeni su u okviru odgovarajućih projekata. Pored toga, u Sjevernoj Makedoniji izrađeni su indikatori za stručne radnike u obrazovanju za identificiranje djece žrtava, a 50 stručnih radnika iz centralne Općine Skoplje prošlo je obuku za njihovo korištenje.
- ✓ Vlada **Velike Britanije** je 2019. godine namijenila resurse za podršku organizacijama javnog sektora za identificiranje i smanjenje rizika modernog ropstva u njihovim lancima isporuke. Ovim je obuhvaćen alat za procjenu opasnosti od modernog ropstva koji treba pomoći državnim tijelima da blisko saraduju sa svojim isporučiocima radi uvođenja strogog ispitivanja boniteta; Kabinet premijera izdao je Upozorenje i smjernice za sektorske javne nabavke, u kojima se navodi kako ministarstva Vlade Velike Britanije moraju postupati kako bi se osiguralo identificiranje i upravljanje rizicima modernog ropstva u lancima snabdijevanja Vlade; kao i online kurs o etičkim javnim nabavkama i isporukama, koji pruža uvodnu obuku o modernom ropstvu i drugim etičkim pitanjima javnih nabavki. U Sjevernoj Irskoj, Ministarstvo pravde bilo je domaćin specijalizirane obuke i posebnih okupljanja za rukovodioce javnih nabavki radi osvjetljavanja pitanja transparentnosti u lancima isporuke i promoviranja najboljih praksi. U Engleskoj i Velsu, Jedinica policije za transformaciju modernog ropstva nudi interni alat koji sadrži smjernice za istražioce o svim elementima uspješne istrage o modernom ropstvu, uključujući informacije o finansijskim istragama i nadoknadi štete zbog počinjenih krivičnih djela. Slično ovome, smjernice za tužioce upozoravaju na potrebu obavještavanja u ranoj fazi finansijske istrage, radi pružanja podrške za konfiskaciju imovine i nadoknadu štete.
- ✓ U **Ukrajini**, Ministarstvo za socijalnu politiku, u saradnji s misijom Međunarodne organizacije za migracije (IOM) u Ukrajini, tokom cijele 2019. godine provodilo je obuku za inspektore rada. Inspektori su uključeni u NRM, što je dovelo do povećanja broja identificiranih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

Provođenje standarda zakona o radu u svim sektorima privrede i nad radnicima koji nemaju reguliran boravak

Inspekcije koje kontroliraju provođenje propisa o radu i mjestu rada, uključujući zdravlje i sigurnost na radu, poštovanje standarda o radu i zakona o prihodu, imaju veliku ulogu u odvratanju pojava trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada i identificiranju eventualnih žrtava. Djelotvorni propisi o angažiranju radne snage i pravima radnika, uključujući zaštitu preko sindikalnog udruživanja radnika, važni su za sprečavanje trgovine ljudima. Širenje radne zaštite na sve sektore privrede i na radnike koji nemaju reguliran boravak ("radnike bez dokumenata") od velike je važnosti za sprečavanje eksploatacije ugroženih radnika. Također, izuzetno je važno osigurati da bespravno zaposleni strani radnici mogu prijaviti svoje uvjete rada bez, čak i hipotetičkog, rizika da će biti prijavljeni imigracionim vlastima. U tom smislu, relevantna su prava koja su zaštićena raznim konvencijama ILO-a i Evropskom socijalnom poveljom (ESC).

Kada inspektori rada i druge uprave, kao što su policijske, migracione ili uprave granične policije, porezne uprave i socijalne inspekcije zajedno obavljaju inspekciju, omogućavaju multidisciplinarni pristup i objedinjavanje informacija, što može poboljšati djelotvornost. U isto vrijeme, važno je razgraničiti uloge različitih uprava, posebno kada se radi o migrantima sa nereguliranim boravkom, pošto oni vjerovatno neće biti spremni da pruže informacije, iz straha od protjerivanja iz zemlje.

Licenciranje agencija za zapošljavanje i radno angažiranje i praćenje njihovih aktivnosti radi izbjegavanja bespravne prakse dodatno je sredstvo za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Druga oblast u kojoj su neke zemlje poduzele određene radnje jeste praćenje poslodavaca registriranih u zemljama EU i upućivanje slobodnih radnika na rad¹⁷ u druge zemlje EU, s namjerom sprečavanja ekonomske eksploatacije ovih radnika.

- ✓ U **Albaniji**, Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, direktor Inspektorata za rad i generalni direktor Nacionalne policije, u oktobru 2014. godine potpisali su sporazum o saradnji na identificiranju slučajeva prisilnog rada i trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. U februaru 2018. Vijeće ministara usvojilo je Odluku br. 101 "O organiziranju i radu privatnih agencija za zapošljavanje", prema kojoj Državni inspektorat za rad i službe socijalnog staranja provode periodične inspekcije radi utvrđivanja poštovanja li se relevantni propisi u aktivnostima takvih agencija i radi obavještanja Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite kada se otkrije kršenja propisa.
- ✓ U **Austriji**, Zakon o zabrani vještačkog snižavanja zarada i socijalnih davanja za cilj ima da obezbijedi iste uvjete isplate zarada svakome ko je zaposlen u Austriji i da obezbijedi pravičnu konkurenciju između austrijskih i stranih kompanija. Kompanije plaćaju kazne ukoliko su nadnice i plaće niže (od zagarantiranih u kolektivnim ugovorima). U Zakon o zabrani vještačkog snižavanja zarada i socijalnih davanja 2017. godine unesen je koncept odgovornosti klijenta ("Auftraggeberhaftung") kako bi se osigurala isplata dohotka koji potražuju radnici u građevinskoj industriji. Novi zakon također donosi bolje izgleda za prekogranična administrativna gonjenja.
- ✓ U **Bjelorusiji** se spisak agencija koje imaju licencu za oglašavanje i posredovanje u zapošljavanju u stranim zemljama objavljuje četiri puta godišnje. Na internet-stranici Ministarstva unutrašnjih poslova nalaze se detaljne informacije o postupku dobivanja dozvole koja se tiče zapošljavanja van granica Bjelorusije.
- ✓ U **Njemačkoj** je privremeno obavljanje posla regulirano Zakonom o privremenom angažiranju zaposlenih. Sve agencije za privremeno radno angažiranje moraju dobiti licencu Saveznog zavoda za zapošljavanje, bez obzira na to da li im je sjedište u Njemačkoj ili u nekoj drugoj zemlji Evropskog ekonomskog prostora, sve dok dovode radnike u Njemačku. Dovođenje radnika iz trećih zemalja je zabranjeno. Licenca za dovođenje uskraćuje se ukoliko isporučilac ne postupa u skladu s propisima koji se tiču zapošljavanja stranaca i odredbi zakona o radu i socijalnom staranju. Privatne agencije za zapošljavanje podliježu Zakonu o općoj trgovini i trgovanju i za njih važe posebne zaštitne odredbe za zaposlenog, prema Trećoj knjizi socijalnog zakonika (SGB III), kao što je ona da mora postojati pisani ugovor o radnom angažiranju i maksimalnom iznosu plaćanja privatnim agencijama za zapošljavanje. U slučajevima koji uključuju treću stranu, kao što su agencije ili takozvani posrednici za poslove u domaćinstvu, kontrole i preliminarne istrage mogu se provoditi ako postoje naznake o lažnom samozapošljavanju ili neplaćanju minimalne zarade.

¹⁷ Kao što je predviđeno Direktivom 2014/67/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 15. maja 2014. godine o provođenju Direktive 96/71/EC koja se tiče upućivanja radnika na rad u druge zemlje EU u okviru odredbe o uslugama i izmjene Regulative (EU) br. 1024/2012 o administrativnoj saradnji kroz Interni informacijski sistem o tržištu ('Regulativa IMI').

Poslodavci u sektoru zbrinjavanja u domaćinstvu čije je sjedište u inostranstvu i koji šalju svoje zaposlene u Njemačku moraju prijaviti mjesto rada carinskoj upravi kada pružaju usluge vanbolničke njege, zbog obaveza izvještavanja koje imaju na osnovu Zakona o upućivanju radnika na rad u druge zemlje članice EU.

- ✓ U **Irskoj**, tragom izvještaja o navodnim zlostavljanjima radnika migranata na irskim ribarskim brodovima, Vlada je u novembru 2015. godine formirala Specijalnu radnu grupu za radnike u irskoj industriji ribarstva, koji nisu iz EEA. Kao dio praćenja izvještaja Specijalne radne grupe, u februaru 2016. godine pokrenuta je Šema atipičnog rada za morske ribare (AWS) radi lakšeg zapošljavanja ribara na brodovima dužine od 15 i više metara. AWS predviđa garantiranje zaposlenima minimalne nacionalne nadnice i zakonodavne uvjete i odredbe u skladu s nacionalnim zakonom, što će biti poduprto zahtjevom da poslodavci ponude pravno obavezujući ugovor o zaposlenju. Bilo je više operativnih intervencija u industriji ribarstva, što je za rezultat imalo identificiranje žrtava trgovine ljudima. U 2019. godini Međunarodna federacija transportnih radnika (ITF) i ministar pravde i jednakosti predstavili su uvjete ispregovaranog sporazuma, dogovorenog između njih pred Višim sudom. On uključuje izmjene u pogledu fleksibilnosti date ribarima koji nisu iz zemalja EEA da pređu na drugi brod u definiranom roku, bez preuzimanja rizika da im viza bude poništena, a oni deportirani i bez potrebe dobivanja odobrenja prethodnog poslodavca. Osim toga, ovaj sporazum predviđa plan za unapređenje podizanja svijesti među ribarima koji nisu iz EEA o pravima i olakšicama koje im pripadaju i uvođenje u zvanične tokove međuagencijske saradnje između Komisije za radne odnose (WRC), Kancelarije za nadzor nad morskim dobrom i Irske nacionalne policije (Gardaí) za borbu protiv eksploatacije na ribarskim brodovima.
- ✓ Na **Malti**, nakon stupanja na snagu podzakonskog akta 452.116 u januaru 2019. godine, poslodavci imaju obavezu da izdaju platne listiće zaposlenima svakog mjeseca. Platni listići trebaju, između ostalog, sadržavati broj odrađenih sati, broj sati rada prema tarifama za prekovremeni rad i preostali godišnji odmor. Poslodavcima koji se ne pridržavaju ovih uvjeta slijedi novčana kazna. Novi zakon za cilj ima da olakša prikupljanje podataka nacionalnih tijela nadležnih za kontrolu, uglavnom policijskih snaga Malte i Ministarstva za industriju i radne odnose (DIER), tokom istrage o eventualnim slučajevima trgovine radnom snagom.
- ✓ U **Poljskoj**, prema Zakonu od 20. jula 2017, kojim se mijenja Zakon o unapređenju institucija za zapošljavanje i tržište rada i neka druga zakonska akta, koji je stupio na snagu 1. januara 2018. godine, uvode se odredbe koje pooštravaju pojednostavljenu proceduru zapošljavanja stranih radnika. Izmjenama Zakona nameće se obaveza pravnom licu koje povjerava poslove strancu da o tome pismenim putem obavijesti nadležni zavod za zapošljavanje u zemlji, najkasnije na datum početka angažiranja. Zakon također predstavlja pravni osnov da Nacionalni inspektorat za rad pristupi centralnom registru slučajeva koji se tiču radnih dozvola, dozvola za sezonski rad i izjava o povjeravanju posla strancima. Kontrola poštovanja tih obaveza spada u nadležnost Nacionalnog inspektorata za rad i obavljat će se kao dio rutinskih kontrola koje provode inspektori rada. U slučajevima ozbiljnog kršenja (npr. neovlaštenog zaključivanja ugovora sa značajnim brojem lica za konkretan zadatak), inspektor rada može dostaviti obavještenje o sumnji na krivično djelo prema članu 219 KZ-a. Ukoliko, tokom kontrole, inspektor rada posumnja da je počinjeno djelo trgovine ljudima, o tome dalje obavještava Javno tužilaštvo.

POD LUPOM: Saradnja sa sindikatima

U **Austriji**, sindikat PRO-GE poduzima korake da obavijesti sezonske radnike u poljoprivredi o njihovim pravima upućivanjem predstavnika sindikata na poljoprivredna dobra, u okviru kampanje informiranja o pravima radnika u poljoprivredi, koju je pokrenuo PRO-GE u saradnji sa savjetodavnim centrom UNDOK za radnike koji nemaju reguliran boravak, Austrijskom federacijom sindikata (ÖGB) i nevladinim organizacijama LEFÖ-IBF, MEN VIA, Nyéléni Austrija, Migrare, Südwind Oberösterreich i Working Globally. Jedan od rezultata bio je da su rumunski sezonski radnici kontaktirali predstavnike sindikata, policija je izvršila kontrolu i pokrenuta je krivična istraga, a trgovina ljudima bila je jedno od krivičnih djela za koje je podignuta optužnica.

U **Bugarskoj**, Konfederacija nezavisnih sindikata (KNSB) aktivno se bori protiv radne eksploatacije podizanjem svijesti, direktnim radom na terenu i međunarodnom saradnjom. U periodu 2018–2019. godine realizirana su dva projekta. Prvi je bio sa njemačkim sindikatom Deutscher Gewerkschaftsbund ("Pošteno upućivanje na rad" i "Poštena mobilnost"), a cilj je bio suprotstavljanje radnoj eksploataciji bugarskih radnika u Njemačkoj. Drugi projekat ("Ustani") realizirao je konzorcij koji čini 11 organizacija, uključujući bugarsku Federaciju sindikata u poljoprivredi (FNSZ), bugarski Inspektorat za rad i FLAI CGIL, najveći italijanski sindikat u oblasti poljoprivrede. U okviru ovog projekta objavljen je izvještaj o neprijavljenom radu u poljoprivredi u Bugarskoj i priručnik dobre prakse za borbu protiv bespravnog rada u poljoprivredi, a vođena je i kampanja za podizanje svijesti. Pored toga, rad na terenu odvijao se u Italiji, što je dovelo do identificiranja slučajeva radne eksploatacije u regionu Pulja.

Na **Islandu**, Islandska konfederacija rada (ASÍ) realizirala je projekat "Jednaka prava – Bez izuzetka!" u saradnji s policijom, poreznim službenicima i ostalim zainteresiranim stranama. Dio ovog projekta su brošure s informacijama o pravima stranih radnika na Islandu, kolektivnim ugovorima i ostalim uvjetima zapošljavanja, izdate na više jezika. Pored toga, predstavnici sindikata obučeni su da prepoznaju indikatore trgovine ljudima. Oni imaju pravo da ulaze na radna mjesta, traže dokumente o radu na uvid i mogu sudu za radne odnose prijaviti slučajeve kršenja kolektivnih ugovora. Postoje i zajedničke inspekcije na gradilištima, koje provode Ministarstvo rada, policija, nadležni porezni organi, uprave prihoda i sindikati.

U **Italiji**, sindikati kao što su Italijanska generalna konfederacija rada (CGIL), italijanska Federacija radnika u agroindustriji (FLAI), Italijanska konfederacija sindikata radnika (CISL), Italijanska unija rada (UIL) i Osnovni sindikat (USB), imaju centralnu ulogu u prevenciji i rješavanju eksploatacije migranata u poljoprivredi. Sindikati ne samo da pregovaraju o uvjetima rada dogovaranjem kolektivnih ugovora i učešćem u nacionalnoj debati o tome kako zaustaviti eksploataciju radnika u poljoprivredi, već često pružaju pravnu pomoć i drugu podršku. U slučajevima radne eksploatacije, FLAI-CGIL omogućava pristup pravdi za žrtve, a skreće i pažnju policiji i pravosuđu na slučajeve eksploatacije i podržava obespravljene radnike putem pravnih postupaka.

Podizanje svijesti

Podizanje svijesti o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, kako to spriječiti i gdje potražiti pomoć veoma je važno, pošto mnogima još uvijek nedostaju informacije o ovom fenomenu. Izvještaji o evaluaciji po zemljama koje priprema GRETA navode primjere niza mjera nacionalnih nadležnih organa, u partnerstvu sa civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, radi sprečavanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Ciljna grupa je opća javnost, ali i posebne grupe, kao što su mladi ljudi u potrazi za zaposlenjem, radnici migranti i tražioci azila.

GRETA naglašava važnost procjene efekata, nakon kampanja za podizanje svijesti, radi ocjene stanja – je li došlo do promjene ponašanja, kako bi se mogle planirati buduće kampanje i druge aktivnosti koje se zasnivaju na konkretnim dokazima i podacima.

- ✓ U **Bjelogorusiji** je 2019. godine NVO Rodne perspektive/Program Ulica (Gender Perspectives/La Strada Program) provela kampanju "Pitajte dok ste ovdje" za sprečavanje radne eksploatacije i kršenja prava bjelogoruskih radnika migranata u Poljskoj. Dio ove kampanje bio je i objavljivanje članaka na ovu temu u medijima i na internet-stranici Gender Perspectives/La Strada programa, a otvoren je i kanal na YouTubeu za sigurnu migraciju, gdje su postavljeni videomaterijali o bezbjednom zaposlenju, sprečavanju radne eksploatacije i zaštiti prava migrantske radne snage.
- ✓ Kampanja za podizanje svijesti o trgovini ljudima u **Estoniji**, pod nazivom "1 Život" ("1 Life") provedena je 2017. godine i obuhvatila je najveće gradove u zemlji. Kampanju su finansijski zajednički pomogli Ministarstvo unutrašnjih poslova i Fond Evropske komisije za internu sigurnost, a realizirali su je Ministarstvo pravde, Ministarstvo za socijalna pitanja i NVO Living for Tomorrow (Živjeti za sutra) i Centar za humanitarno pravo Estonije. Tokom kampanje informacije su širene preko društvenih mreža YouTube i Facebook i preko reklama u šoping-centrima, kinima, na autobuskim stanicama, aerodromu, u luci Talin i na feribotima. Informacije koje su davane tokom kampanje obuhvatale su pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Urađena je i procjena efekata kampanje, koje se bazirala na intervjuima i internet-istraživanju, uz učešće 300 ispitanika u starosnoj grupi od 15 do 55 godina. Kampanja za podizanje svijesti provedena je online 2015. godine radi pružanja informacija o bezbjednom zapošljavanju u inostranstvu, uključujući i listu za provjeru pitanja koju treba potvrditi prije prihvatanja posla u inostranstvu. Procjena utjecaja ove kampanje pokazala je da je opća svijest o radnim pravima i sektorskim politikama zapošljavanja porasla za oko 3%, a među grupama koje su bile u centru pažnje za oko 7%.
- ✓ Na **Malti**, kao dio trećeg Nacionalnog akcionog plana (2015–2016), štampana je brošura koja sadrži informacije o uvjetima rada i zaradama u zemlji, i to na engleskom, kineskom, arapskom, ruskom i filipinskom jeziku. U njoj su objašnjeni rizici trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i dati su brojevi telefona institucija koje se mogu kontaktirati za pomoć u slučaju eksploatacije. Brošuru distribuiraju malteška konzularna predstavništva strancima koji planiraju da rade na Malti.
- ✓ U **Poljskoj** je u 2017. godini održan niz konferencija u gradovima vojvodstva Świętokrzyskie kako bi se podigla svijest o rizicima sezonskog rada u inostranstvu među studentima i svršenim srednjoškolicima. Konferencijama je prisustvovalo oko 1.300 osoba. Na osnovu istraživanja provedenog među učesnicima, pripremljen je izvještaj o nivou svijesti mladih ljudi o rizicima trgovine ljudima i prisilnom radu.

- ✓ U **Rumuniji** je 2018. godine Nacionalna agencija za borbu protiv trgovine ljudima (ANITP), sa NVO Save the Children Rumunija, pokrenula kampanju "Work safely abroad!" ("Radi bezbjedno u inostranstvu"). Jedan od glavnih aspekata ove kampanje bila je preventiva u vezi s rizicima trgovine djecom koji postoje kada roditelji rade u inostranstvu, a svoju djecu ostave u Rumuniji, na brigu drugim odraslima. Pored toga, početkom 2018. godine ANITP je pokrenuo kampanju "Know your rights! Respect your duties!" ("Saznajte svoja prava! Poštujte svoje dužnosti"), u okviru projekta "Smanjenje trgovine ljudima boljim informiranjem građana", koji je finansiran preko Fonda EU za internu bezbjednost. Kampanja je za cilj imala smanjenje tražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima. Poruka je bila: "I poslodavac i zaposleni moraju da zarade od posla. Korištenje usluga žrtve trgovine ljudima zakonom je kažnjivo."
- ✓ U **Sloveniji**, Slovenska filantropija – Udruženje za promociju volonterskog rada, 2018. godine realizirala je projekat "Suprotstavljanje trgovini ljudima – širenje informacija je oružje protiv eksploatacije". Projekat je obuhvatio pojedinačno sedam informativnih radionica za izbjeglice i migrante i pet radionica za stručne radnike (službenike za migracije, traženje azila, osoblje koje radi u institucijama za djecu, nevladine i druge organizacije) i volontere. U 2018. godini vođena je kampanja na podizanju svijesti i identificiranju eventualnih žrtava prisilnog rada u okviru projekta "Za-govor", koji je realiziralo Radničko savjetovalište. Obuhvatila je organizaciju informativnih i savjetodavnih sesija, distribuciju brošura o pravima na radu i objavljivanje mjesečnih izvještaja.
- ✓ U **Velikoj Britaniji**, Ministarstvo unutrašnjih poslova 2014. godine pokrenulo je kampanju pod nazivom "Moderno ropstvo je bliže nego što mislite" ("Modern slavery is closer than you think") radi podizanja svijesti opće populacije o modernom ropstvu i njegovim različitim pojavnim oblicima.¹⁸ Pored toga, 2014. godine više zainteresiranih strana pokrenulo je kampanju, među kojima su tadašnja Agencija za privremene poslove (GLA), Udruženje davalaca radne snage i NVO Pomoć migrantima (Migrant Help) radi podizanja svijesti o trgovini ljudima u svrhu prisilnog rada u lancima isporuke i otkrivanja i rješavanja skrivene radne eksploatacije. Također, rađeno je online oglašavanje, direktno slanje elektronske pošte i oglašavanje u štampanim medijima, koje je za cilj imalo mala i srednja preduzeća, radi podizanja svijesti o prisilnom radu i eksploataciji u rizičnim sektorima (poljoprivreda, ribarstvo, prerada hrane, građevina i ugostiteljstvo), angažiranjem tijela u relevantnoj industriji radi obavještanja zaposlenih o modernom ropstvu i mjerama da se obezbijedi da dobavljački lanci ostanu čisti. U 2017. godini Ministarstvo unutrašnjih poslova kreiralo je video za YouTube i brošuru "Domaće ropstvo", radi podizanja svijesti opće populacije o modalitetima prijavljivanja sumnji na slučajeve trgovine ljudima i eksploatacije.

¹⁸ Vidjeti: <https://www.gov.uk/government/publications/modern-slavery-closer-than-you-think>.

Ciljana prevencija za grupe u riziku

Konvencija nalaže svim stranama ugovornicama da ustanove i/ili jačaju djelotvorne sektorske politike i programe radi sprečavanja trgovine ljudima, naročito za osobe u riziku od trgovine ljudima. Ranjivost na eksploataciju i trgovinu ljudima utvrđuje se kombinacijom faktora, od kojih su mnogi strukturni i vezuju se za socijalne, ekonomske, radne i imigracione sektorske politike.

Sezonski i neregularni radnici migranti, kao i tražioci azila kojima je pristup tržištu rada ograničen ili ne postoji, naročito su ranjivi na trgovinu u svrhu radne eksploatacije. Prakse prevencije obuhvataju pružanje informacija radnim migrantima kako prije, tako i nakon odlaska – tako da oni mogu donositi odluke o migriranju i biti informirani – kao i uspostavljanje prihvatnih centara za neregularne radnike migrante u zemljama odredišta.

- ✓ U Austriji je UNDOK, prihvatni i savjetodavni centar za radnike bez reguliranog boravka, osnovan u junu 2014. godine. Centar vodi udruženje sindikata, Komora za rad, Nacionalna unija studenata i organizacije civilnog društva. Finansiraju ga Ministarstvo za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača, Bečki fond za promociju zapošljavanja, Komora za rad i sindikati. Centar obavještava radnike migrante bez reguliranog boravka o njihovim pravima. Lica koja rade u Austriji bez boravišne i/ili radne dozvole i kojima se ne plaća dogovorena nadnica ili kojima njihovi poslodavci naude na bilo koji drugi način dobivaju osnovne savjetodavne usluge o pitanjima iz zakona o radu, socijalnog staranja i pomoć oko administrativnih procedura. UNDOK aktivno saraduje s organizacijama koje pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima.
- ✓ U **Bjelogorusiji** postoje telefonske linije za pomoć – za bezbjednu migraciju i borbu protiv trgovine ljudima, koje vode NVO Gender Perspectives/La Strada Program i Klub poslovnih žena. U periodu između 2017. i 2019. godine putem ovih telefonskih linija za pomoć obavljeno je preko 21.740 konsultacija.
- ✓ U **Bugarskoj** se svake godine provodi kampanja koja se tiče trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, i to na nacionalnom i regionalnom nivou, a ciljana grupa su bugarski građani koji traže sezonsko zaposlenje u EU i studenti koji se spremaju za poslove tokom ljeta. Naprimjer, kampanja čija su ciljna grupa bili bugarski berači bobičastog voća u Švedskoj vođena je u 2013. i 2014. godini, u saradnji sa NVO i organizacijama Roma. U 2018. godini, u okviru programa saradnje između Švicarske i Bugarske, vođena je kampanja za podizanje svijesti o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, čija su ciljna grupa bili oni koji traže posao u inostranstvu (obično mladi što obavljaju poslove niskih kvalifikacija, koje pronalaze preko interneta). Posebna kampanja bila je posvećena rizicima dovodjenja sebe u situacije radne eksploatacije u Češkoj Republici, koja je jedna od ključnih destinacija za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije za bugarske državljane.
- ✓ **Gruzija** je realizirala dva pilot-programa koji su za cilj imali uspostavljanje zakonitih i bezbjednih kanala radne migracije, jedan sa Njemačkom, a drugi sa Poljskom i Estonijom. Brošure na više jezika dijeljene su na graničnim prelazima, aerodromima, u centru za tražioce azila i objektima za zadržavanje migranata.
- ✓ U **Njemačkoj** postoje savjetovišta za radnike migrante koja pružaju informacije o socijalnom i zakonu o radu. Uglavnom ih vode sindikalne organizacije, a finansiraju državna tijela na nivou saveznih država i općina. Savjetovišta pružaju konsultacije radnicima migrantima, kako u okviru, tako i van EU, i na taj način doprinose smanjenju rizika trgovine ljudima i eksploatacije. Pružanje savjeta je besplatno i anonimno, a daju se bez obzira na boravišni status radnika migranata i postojanje pisanog ugovora o radu.

Organizacije "Arbeit und Leben" i "Faire Mobilität" vode takva savjetovališta u više saveznih država. Ukupno je 5.322 radnika dobilo informacije i savjete u periodu 2013–2018; 37% njih bilo je zaposleno u sektoru industrije za preradu mesa i farmama živine. Drugi sektori iz kojih radnici traže savjete su poljoprivreda, brodogradnja, rad u domaćinstvima, građevinarstvu i ugostiteljstvu.

- ✓ U **Italiji** je 2019. godine potpisan ugovor o saradnji u borbi protiv bespravnog rada u poljoprivrednom sektoru između prefektura Sirakuza, Pokrajinske kancelarije za rad, Teritorijalnog inspektorata za rad, nekoliko nevladinih organizacija i sindikata. Sporazumom se, između ostalog, predviđa stvaranje mobilnih prihvatnih centara koji garantiraju medicinsku, pravnu i psihološku pomoć svim migrantima i sezonskim radnicima. Na osnovu ovog sporazuma, prefektura Sirakuza i Raguza promovirale su plan za borbu protiv radne eksploatacije u okviru projekta koji je finansirao AMIF. Ovaj projekat, koji je realizirao CGIL sindikat, sa IOM-om i nevladinim organizacijama (Caritas, We Care i Cooperativa Proxima), za cilj ima senzibilizaciju migranata u okviru centara za migrante vezano za rizike angažiranja na poslovima u izrabljujućim uvjetima.
- ✓ U **Latviji** su u junu 2018. godine Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo unutrašnjih poslova pokrenuli kampanju o bezbjednom putovanju i rizicima radne eksploatacije u inostranstvu. Režirana su i na televiziji prikazana dva animirana filma, a štampani materijali dijeljeni su na glavnim saobraćajnim čvorištima i u autobusima javnog saobraćaja.
- ✓ U **Holandiji**, Ministarstvo za socijalna pitanja i zapošljavanje obavlja preventivni rad podizanjem svijesti, uključujući dijeljenje brošura o radu na različitim jezicima i provođenjem informativnih kampanja u zemljama porijekla radnika. Nevladina organizacija FairWork, koju finansira Ministarstvo za socijalna pitanja i zapošljavanje, razvila je softverske alate za online korištenje, u kombinaciji s radom kulturnih medijatora, radi obavještanja radnih migranata o njihovim pravima, a radi i sa sindikatima i kompanijama na prevenciji eksploatacije bugarskih, poljskih i rumunskih radnika migranata.
- ✓ Državni inspektorat za rad **Ukrajine**, u saradnji s Državnom službom za zapošljavanje, pruža informativne i obrazovne aktivnosti o bezbjednom zaposlenju u inostranstvu, rizicima neregularne radne migracije i o važnosti zakonskog zapošljavanja. Naprimjer, u prvoj polovini 2016. godine Državni inspektorat za rad i osoblje regionalnih centara za zapošljavanje održalo je 434 zajedničke radionice, uz učešće direktora kompanija, pojedinih poduzetnika i nezaposlenih lica. Besplatna državna telefonska linija za borbu protiv trgovine ljudima pruža savjete Ukrajincima koji planiraju da odu u inostranstvo ili se vrate u Ukrajinu, kao i strancima koji borave u Ukrajini. Tokom informativnih seminara o općim pitanjima zapošljavanja, stručnjaci centara za zapošljavanje podižu svijest o posljedicama radne migracije.

Djelatnici koji rade u privatnim domaćinstvima i njegovateljstvu, uključujući i pomoć u kući (*au pairs*), naročito su ranjivi zbog činjenice da je u mnogim zemljama razvoj tržišta rada u tim sektorima uglavnom nereguliran, postoje jazovi u zakonima o radu, a privatna domaćinstva obično ne podliježu inspekciji ukoliko ne postoji nalog za pretres.

- ✓ U **Irskoj**, nakon što je Centar za prava migranata Irske kategorizirao angažiranje pomoći u kući (*au pairs*) kao poslove u domaćinstvu ispod standarda i kao problem koji uzima sve više maha, u periodu 2016–2017 obavljen je veliki broj inspekcija i registrirano je 16 agencija za angažiranje *au pair* pomoći u domaćinstvu. WRC je objavio brošuru pod nazivom "Prava pri zapošljavanju radnika u domaćinstvima u Irskoj", a Irski kongres sindikata (ICTU) proveo je kampanju za bolja prava radnika u domaćinstvima.

- ✓ U **Njemačkoj**, u slučajevima koji uključuju treću stranu, kao što su agencije ili takozvani posrednici za rad u domaćinstvima, kontrole i preliminarne istrage mogu se obavljati ukoliko postoje pokazatelji o lažnom samozapošljavanju ili neplaćanju minimalne zarade. Poslodavci u sektoru pomoći u domaćinstvu čije je sjedište u inostranstvu, a koji šalju svoje radnike u Njemačku, moraju prijaviti njihovo mjesto rada carinskoj administraciji kada pružaju vanbolničku njegu, prema Zakonu o upućivanju radnika u neku drugu zemlju EU. Prema godišnjem izvještaju BKA, u periodu od 2014. do 2017. godine vođeno je 12 istraga o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije u domaćinstvima.
- ✓ U **Norveškoj** je 2013. godine otvoren Au Pair Centre 20 koji vodi NVO Norwegian People's Aid radi pružanja informacija i savjeta za *au pairs* i porodice koje su im domaćini. Caritas Norveška također je ustanovio jedan Au Pair centar, koji se vodi uz podršku Imigracionog odjeljenja (UDI). Prema Uputstvu o "Administrativnim mjerama koje se tiču porodice domaćina (karantin)",¹⁹ sa izmjenom iz 2019. godine, UDI može donijeti odluku da ne izda boravišnu dozvolu za *au pair* porodici domaćina koja je prekršila dozvolu. Ova administrativna mjera za cilj ima sprečavanje da se *au pairs* koriste kao jeftina radna snaga i sprečavanje prisilnog rada, trgovine ljudima i drugih oblika eksploatacije. Period zabrane koji se može propisati je godinu, dvije ili pet godina. Za veoma ozbiljna krivična djela, period zabrane može iznositi i deset godina. Ukoliko UDI odluči da porodici domaćina uvede zabranu, a *au pair* ili nova *au pair* živi u takvoj porodici domaćina, mora joj biti omogućeno razumno vrijeme da promijeni porodicu domaćina prije nego što se UDI, ukoliko je primjenjivo, odluči da uskrati dozvolu.

¹⁹ Vidjeti: UDI 2014-008, Administrative measures relating to a host family (quarantine), dostupno na: <https://www.udiregelverk.no/en/documents/udi-guidelines/udi-2014-008/>.

POD LUPOM: Sprečavanje trgovine ljudima kao kućnom poslugom u diplomatskim domaćinstvima

Kao dom velike diplomatske zajednice, **Austrija** posebnu pažnju poklanja sprečavanju trgovine ljudima među privatnim osobljem zaposlenim u diplomatskim domaćinstvima. Savezno ministarstvo za Evropu, integraciju i vanjske poslove donijelo je sveobuhvatnu sektorsku politiku koja obuhvata obavezne lične razgovore prilikom godišnjeg podizanja legitimacija kućnog osoblja u diplomatskim domaćinstvima, pisani ugovor o zaposlenju i transfer zarada na bankovni račun radnika u domaćinstvu. Ministarstvo periodično organizira događaje za radnike zaposlene u diplomatskim domaćinstvima kako bi ih obavijestilo o njihovim osnovnim pravima. U julu 2016. godine Ministarstvo je objavilo brošuru namijenjenu privatnoj posluži sa informacijama o njihovim pravima i obavezama za vrijeme boravka u Austriji i koga da kontaktiraju u slučaju hitne potrebe.

U **Belgiji** je Ministarstvo vanjskih poslova uspostavilo sistem prevencije. Prije dolaska u Belgiju, ugovor o zaposlenju radnika u domaćinstvu provjerava se u Ministarstvu i radnik se obavještava o svojim pravima i obavezama. Kada jednom stupe na belgijsko tlo, radnici u domaćinstvu moraju svake godine otići na razgovor u Službu protokola radi produžetka specijalne lične karte, što je prilika za provjeru uvjeta rada. U maju 2013. godine u okviru Savezne službe za državno zapošljavanje (SPF Emploi) osnovana je Komisija za dobre usluge, koja je zadužena za rješavanje sporova između osoblja ambasada i njihovih poslodavaca. Štampan je prospekt čiji je cilj da pruži informacije podnosiocima prijave za radnu vizu. On obuhvata informacije o radnim standardima koji se moraju poštovati u Belgiji i službama koje se mogu kontaktirati u slučaju izrabljivanja.

U **Francuskoj**, radnici u domaćinstvu koji dolaze iz trećih zemalja, a zaposlilo ih je diplomatsko osoblje, moraju imati odobrenu dugoročnu vizu prije dolaska u Francusku, koja omogućava Protokolu Ministarstva vanjskih poslova da prouči dosje za izdavanje specijalne boravišne dozvole za kategoriju "privatno osoblje". Zaposleni se poziva na individualni razgovor kako bi dobio specijalnu boravišnu dozvolu, koja važi do godinu dana i može se obnoviti prema istoj proceduri. Protokol naglašava apsolutnu obavezu da se zaposlenom omogući da slobodno raspolaže svojim pasošem i specijalnom boravišnom dozvolom. U slučaju raskida ugovora, Protokol mora biti obaviješten, boravišna dozvola povučena, a troškove vraćanja zaposlenog mora snositi poslodavac. Izuzetno, moguće je novo radno angažiranje kod drugog poslodavca, eventualno na drugačijim poslovima, pod uvjetom da se ovakav zahtjev podnese Protokolu najmanje mjesec dana nakon raskida prethodnog zaposlenja.

U **Njemačkoj**, sve osoblje koje radi u diplomatskim domaćinstvima dobiva lični poziv za informativne događaje koje organizira Savezno ministarstvo vanjskih poslova, u saradnji sa savjetovaništem Ban Ying, koje redovno ažurira brošuru na nekoliko jezika i dostavlja je diplomatskim predstavništvima. U slučaju problema, Ministarstvo može organizirati postupak medijacije. Ono istražuje sve izvještaje o navodnim kršenjima osnovnih standarda za osoblje zaposleno u diplomatskim domaćinstvima.

U **Irskoj**, službenici Ministarstva pravde i jednakosti, Jedinice za borbu protiv trgovine ljudima (AHTU) i Jedinice za istrage trgovine ljudima i koordinaciju (HTICU) u okviru Nacionalne policije Irske (Garda Síochána) pružaju obuku o pitanjima trgovine ljudima za službenike Ministarstva vanjskih poslova i trgovine i irskim diplomatama, prije upućivanja u irske ambasade i konzulate u inostranstvu. Obuka uključuje i odjeljak o tome kakva su očekivanja od diplomata, koji se nalazi u Smjernicama za zapošljavanje privatnog osoblja u domaćinstvu, donesenim 2014. i ažuriranim 2018. godine,²⁰ i jasno postavlja standarde u vezi s plaćanjem, evidencijom zapošljavanja, zdravstvenim i socijalnim osiguranjem.

²⁰ Dostupno na: <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebsitemedia/embassies/20171221updated-Guidelines.pdf>

U **Švicarskoj** je uvedena procedura prema kojoj ugovori o zaposlenju radnika u domaćinstvima moraju biti potpisani prije nego što osoba stigne u Švicarsku. Ugovore provjeravaju službenici konzulata tokom individualnih razgovora koji su obavezni za dobivanje vize za ulazak u Švicarsku, pri čemu se radnici u domaćinstvima obavještavaju o svojim pravima, obavezama i uvjetima rada. Nakon dolaska u Švicarsku, oni se sreću sa službenicima Saveznog ministarstva vanjskih poslova i mogu posjetiti Kancelariju medijatora, otvorenu u Ženevi, za rješavanje konflikata koji uključuju lica što uživaju diplomatske privilegije i imunitet.

Rome često pogađa siromaštvo, nezaposlenost i neadekvatan pristup institucijama, što ih čini posebno ranjivim za trgovinu ljudima. Aktivnosti ciljane prevencije provode se za zajednice Roma u različitim državama ugovornicama.

- ✓ U **Albaniji**, zajednice Roma i Egipćana naročito su podložne trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, pošto su često zaposleni u sivoj zoni privrede. U junu 2017. godine Ministarstvo unutrašnjih poslova organiziralo je, u saradnji s organizacijom "ARSIS" i Jedinicom za dječiju zaštitu Općine Tirana, dva informativna sastanka s predstavnicima zajednica Roma i Egipćana u dijelovima Tirane koji se nazivaju Selita i Yzberisht. Svrha ovih sastanaka bila je da se podigne svijest o fenomenu trgovine ljudima, oblicima trgovine ljudima, načinima i indikatorima za identificiranje eventualnih žrtava trgovine ljudima, o mogućnostima za pomoć i prijavljivanje, kao što je nacionalni call centar za pomoć 116006 i besplatna aplikacija na pametnim telefonima *Raporto! Shpëto!* ("Prijavi! Spasi!"). Pored toga, u periodu između 2015. i 2019. godine Vlada je organizirala 13 sastanaka za podizanje svijesti mladih ljudi, uglavnom iz zajednica Roma i Egipćana, konkretno u seoskim područjima.
- ✓ U **Bugarskoj**, inicijativa koju je provela Ambasada Holandije i NVO Roma Amalipe za cilj je imala obavještavanje zajednica Roma o mogućnostima za regularnu migraciju i rizicima koje nosi neregularna migracija u Holandiju. Druga kampanja organizirana je 2018. godine uz podršku Britanske ambasade, a cilj su bila djeca Roma. NCCTHB, sa Mrežom zdravstvenih medijatora i Ministarstvom vanjskih poslova, proveo je kampanju za obavještavanje članova zajednica Roma u cijeloj Bugarskoj o rizicima radne eksploatacije u oblasti branja bobičastog voća u Švedskoj. Nacionalna mreža zdravstvenih medijatora obuhvata oko 140 medijatora Roma u oko 70 općina, koji služe kao most između ugroženih manjinskih zajednica i zdravstvenih i socijalnih službi. Lokalne komisije za borbu protiv trgovine ljudima u regionima gdje postoje brojčano velike zajednice Roma (naročito u Burgasu, Plovdivu, Pazardzhiku, Montani, Sliveni i Varni) usmjeravaju mnoge od svojih preventivnih aktivnosti na zajednice Roma.
- ✓ U **Republici Moldaviji**, Ministarstvo za zdravlje, rad i socijalnu zaštitu, u partnerstvu sa IOM-om, organiziralo je u decembru 2017. i julu 2018. godine obuku o "Ulozi medijatora u zajednici na rješavanju slučajeva trgovine ljudima i nasilja u porodici u naseljima u kojima žive Romi ili miješana populacija". Cilj ovih seminara bio je informiranje medijatora zajednica, socijalnih radnika i koordinatora multidisciplinarnih timova o promjenama pravnog okvira, metodologiji za identifikaciju slučaja i pružanje pomoći, te stvaranje platforme za komunikaciju i koordinaciju radi pružanja pomoći na centralnom, lokalnom i međuregionalnom nivou.
- ✓ U **Republici Slovačkoj** realizirano je nekoliko projekata, čija su ciljna grupa bile marginalizirane zajednice Roma i podrška razvoju socijalnih službi, centara zajednica i predškolskog obrazovanja. Naprimjer, u okviru projekta "Jačanje zajedničkih mjera na prevenciji prisilnog rada zajednice Roma i razvoj mehanizma za upućivanje" izrađen je film, informativni materijali i knjižica za poslodavce, kako bi se povećala svijest o prisilnom radu.

- ✓ U Sloveniji je 2018. godine organizirana kampanja podizanja svijesti o opasnostima prisilnih i dogovorenih brakova za studente, pri čemu je trećina svih aktivnosti obavljena u naseljima u kojima žive Romi.

Mjere kojima se obeshrabruje tražnja, uključujući i javno-privatna partnerstva

Član 6 Konvencije stavlja pred države ugovornice pozitivnu obavezu da usvoje zakonodavne, administrativne, obrazovne, socijalne, kulturne ili druge mjere kojima se obeshrabruje tražnja usluga žrtava trgovine ljudima. Pored toga, član 19 Konvencije sadrži odredbu koja ohrabruje države ugovornice da inkriminiraju kao krivično djelo svjesno korištenje usluga žrtve trgovine ljudima tako što će suzbijati tražnju. Ova odredba uperena je prema klijentima trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije ili žrtava prisilnog rada ili usluga, ropstva ili praksi sličnih ropstvu, služenja ili vađenja organa.²¹

Treći opći izvještaj GRETA-e (2013) sadržavao je dio gdje su analizirani faktori koji mogu pokrenuti ili omogućiti korištenje usluga žrtava trgovine ljudima, a razmatrane su i sektorske politike za obeshrabrivanje tražnje, s pažnjom usmjerenom na ulogu i učesće privatnog sektora.²² Od tada, evaluacijski izvještaji koje priprema GRETA po zemljama naglašavaju niz mjera koje su države ugovornice poduzele za smanjenje tražnje što podstrekuje trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, uključujući podizanje svijesti među kompanijama o potrebi poštovanja ljudskih prava u njihovim lancima snabdijevanja i pozivanje na odgovornost u slučaju kršenja ljudskih prava.

Nadgradnjom Vodećih principa UN-a o načinu poslovanja i ljudskim pravima iz 2011. godine, Komitet ministara Vijeća Evrope usvojio je Preporuku CM/Rec(2016)3 o ljudskim pravima i načinu poslovanja, čiji tekst nudi smjernice državam članicama u vezi s kršenjem ljudskih prava poslovnih subjekata, uključujući dječiji i prisilan rad.²³ Određeni broj država ugovornica usvojio je nacionalne akcione planove za provođenje ovih Principa. Neke zemlje usvojile su zakone koji su ugradili prevenciju trgovine ljudima u sektorske politike javnih nabavki i unapređenje transparentnosti u lancima isporuke, što omogućava nadgledanje izvršenja kompanija u sprečavanju trgovine ljudima i radne eksploatacije.

- ✓ U **Austriji**, Savezno ministarstvo za rad, socijalna pitanja, zdravlje i zaštitu potrošača finansira projekat "Trgovina ljudima u lancu isporuke – uspješna borba protiv radne eksploatacije", Mreže socijalna odgovornost, austrijske mreže NVO i sindikata aktivnih na planu korporativne socijalne odgovornosti, poslovanja i ljudskih prava. Cilj projekta, koji je produžen do kraja 2020. godine, jeste da se analizira kako bi se postojeće oznake kvaliteta i multisektorske inicijative mogle koristiti za borbu protiv, i sprečavanje trgovine ljudima i radne eksploatacije u međunarodnim lancima isporuke. Austrijski nadležni organi do sada su definirali 14 oznaka kvaliteta i multisektorskih inicijativa kao naročito relevantne za sprečavanje radne eksploatacije i trgovine ljudima.

Savezni zakon o javnim nabavkama (BVerG 2018) i Savezni zakon o javnoj nabavci za koncesije (BVerGKonz 2018) stupili su na snagu u augustu 2018. godine. Prema ovim zakonima, nadležni ugovarač ili pravno lice mora isključiti privredni subjekt iz učesća u postupku javne nabavke ako je taj privredni subjekt (ili član njegovog administrativnog, upravnog ili nadzornog tijela ili lice koje ima ovlaštenja za zastupanje, odlučivanje ili kontrolu) pravosnažno osuđen za, između ostalog, ropstvo, trgovinu ljudima ili prekograničnu trgovinu ljudima radi prostitucije.

²¹ Eksplanatorni izvještaj uz Konvenciju, stav 231.

²² Vidjeti str. 45–50. Dostupno na: <https://rm.coe.int/16805aa45d>.

²³ <https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/7302-human-rights-and-business-recommendation-cmrec20163-of-the-committee-of-ministers-to-member-states.html>

Osnov za obavezno isključivanje također se primjenjuje na sve podisporučioce. U slučaju da je podisporučilac osuđen za neko od navedenih krivičnih djela, privredni subjekt mora biti isključen iz učešća u proceduri nabavke ili odgovarajući podisporučilac mora biti odbijen (a privredni subjekt mora imenovati drugog podisporučioca).

- ✓ U **Belgiji**, treći Nacionalni akcioni plan (za period 2015–2019) predviđa mjere za podizanje svijesti o trgovini ljudima u sektorima gdje može doći do ekonomske eksploatacije, naročito u ugostiteljstvu i građevinskom sektoru, kao i u poljoprivredi, proizvodnoj djelatnosti i ribarstvu. Prioritet je dat projektima koji se izvode sa sindikatima u svrhu pronalaženja djelotvornih načina prenošenja informacija radi sprečavanja trgovine ljudima. Pored toga, pokrenute su pripreme aktivnosti da se skrene pažnja bankarskom sektoru na transakcije koje bi mogle biti paravan za trgovinu ljudima. Nekadašnji Centar za jednake mogućnosti i suprotstavljanje rasizmu (danas Belgijski savezni centar za migracije, MYRIA) izradio je informacione alate za preduzeća koja rade u sektoru građevine u okviru evropskog projekta pod nazivom "Korporativna socijalna odgovornost za sprečavanje trgovine ljudima". Ovi alati uključuju brošuru sa primjerima sudske prakse u oblasti trgovine ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije i indikatore za otkrivanje takvih slučajeva i sprečavanje rizika koji mogu dovesti do trgovine ljudima i eksploatacije.
- ✓ U **Bugarskoj** je NCCTHB aktivno uključio privatni sektor (Poštansku banku i najveću telekomunikacionu kompaniju A1) u kampanje za podizanje svijesti u borbi protiv trgovine ljudima u periodu 2010–2013. godine, a u partnerstvu s Manpower Bulgaria²⁴ promovirao je poslovnu etiku i korporativnu socijalnu odgovornost. Poštanska banka finansijski je potpomogla nacionalnu kampanju koju je inicirao NCCTHB, u partnerstvu sa Novim bugarskim univerzitetom. Manpower Bulgaria podržala je nekoliko kampanja za podizanje svijesti o radnoj eksploataciji sa težištem na mlade ljude i provela je mali program za reintegraciju žrtava trgovine ljudima tako što ih je obučila u svojim kancelarijama, pružila im praksu i našla posao. U septembru 2019. godine Britanska ambasada u Sofiji, sa NCCTHB-om, organizirala je konferenciju pod nazivom "Privatno-javno partnerstvo u borbi protiv trgovine ljudima: kako vlada i biznis rješavaju trgovinu ljudima u lancima isporuke". Ona je bila usmjerena na tekstilni i ugostiteljski sektor i obuhvatila je predstavnike biznisa, sindikata i Privredne komore Bugarske. Tu su predstavljeni različiti mehanizmi koji bi se mogli uspostaviti, poput kodeksa ponašanja koji sprečavaju radnu eksploataciju.
- ✓ U **Bugarskoj, Holandiji i Poljskoj** nevladina organizacija La Strada Foundation realizirala je projekat pod nazivom "Uključivanje NVO & Co u rješavanje trgovine ljudima",²⁵ koji promovira nultu toleranciju za trgovinu ljudima radi radne eksploatacije među privatnim kompanijama i njihovim lancima snabdijevanja. Ovaj projekat također ima za cilj podizanje svijesti među agencijama za zapošljavanje i jačanje njihovog odgovornog ponašanja u sprečavanju trgovine ljudima.
- ✓ U **Danskoj** je CMM izradio smjernice pod nazivom "Upravljanje rizikom od skrivenog prisilnog rada – vodič za kompanije i poslodavce".²⁶ Zasnivaju se na mapiranju faktora rizika i razgovorima s poslodavcima, a razvijene su u dijalogu sa širokim nizom zainteresiranih strana, uključujući Dansku agenciju za tržište rada i zapošljavanje, Upravu za radno okruženje, Imigracionu službu, Carinsku i poreznu upravu, nacionalnu policiju, Upravu za biznis i Ujedinjenu federaciju danskih radnika.

²⁴ Vidjeti, npr.: Manpower Group's Supply Chain Business Partner Policy; dostupno na: <https://www.manpowergroup.com/wcm/Supply+Chain+Policy.pdf> i Manpower Group's Sourcing And Supply Chain Perspective; dostupno na: https://www.manpowergroup.com/wcm/MPG_SupplyChain_2020.pdf.

²⁵ Dostupno na: <http://lastradainternational.org/about-lsi/projects/ngos+co>.

²⁶ <http://www.centermodmenneskehandel.dk/materialer/instruktioner-til-fagpersoner/>

Od 2014. godine CMM je dio međuministarske radne grupe za korporativnu socijalnu odgovornost i priprema sektorske smjernice u borbi protiv trgovine ljudima.

- ✓ U **Finskoj**, Evropski institut za prevenciju i kontrolu kriminala (HEUNI) objavio je u aprilu 2018. godine smjernice za poslodavce i kompanije o upravljanju rizikom i prevenciji trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, posebno u lancima isporuke.²⁷ Također, otpočeo je projekat na prevenciji eksploatacije radne snage i trgovine ljudima kroz korporativnu socijalnu odgovornost, koji uključuje proizvodnju vodiča i materijala za obuku za kompanije koje koriste podizvođače. Pored toga, IOM Finska objavio je smjernice za poslodavce i preduzeća o tome kako izbjeći trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije u kontekstu sezonskih poslova, kao što je branje bobica i privremeno zapošljavanje u staklenicima.²⁸ Nacionalni akcioni plan sa provođenjem Vodećih principa UN-a o načinu poslovanja i ljudskim pravima odobren je 2014. godine. U okviru toga, Finska je organizirala obuku iz poslovanja i ljudskih prava predstavnicima biznisa i državnim službenicima, uspostavila obavezu izvještavanja o odgovornom poslovnom ponašanju i ljudskim pravima za većinu kompanija u državnom vlasništvu, ponudila smjernice o socijalno odgovornim javnim nabavkama, objavila memorandume o odgovornom poslovnom ponašanju na nivou zemlje i razvila dijalog između biznisa, NVO i sindikata o načinu poslovanja, ljudskim pravima i ispitivanju boniteta.²⁹
- ✓ **Njemačka** je usvojila Nacionalni akcioni plan o načinu poslovanju i ljudskim pravima za period 2016–2020. u vezi s provođenjem Vodećih principa UN-a o načinu poslovanja i ljudskim pravima. Ovaj Plan predviđa aktivnosti koje bi mogle doprinijeti smanjivanju trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Pored toga, Njemačka je podržala projekat OEBS-a "Prevencija trgovine ljudima u lancima isporuke kroz prakse i mjere Vlade", koji je pripremio smjernice za pokrajinske vlade za obaveznu primjenu etičkih praksi u javnim nabavkama i unapređenje transparentnosti lanaca isporuke.³⁰ Za vrijeme predsjedavanja Njemačke u G7 2015. godine, Savezno ministarstvo za rad i socijalna pitanja, sa Saveznim ministarstvom za ekonomsku saradnju i razvoj, uključilo je u dnevni red samita pitanje jačanja dobrih radnih odnosa širom svijeta putem održivih lanaca isporuke. Rezultat je bio usvajanje konkretnih mjera, kao što je nastanak inicijative Fond za viziju nula smrti (Vision Zero Fund) pod pokroviteljstvom ILO-a, čiji je cilj prevencija smrti, povreda i bolesti na radnom mjestu u svjetskim lancima isporuke. Održivi lanci isporuke bili su predmet razmatranja i tokom predsjedavanja Njemačke na G20, 2017. godine.

Njemačka savezna ministarstva otpočela su nekoliko inicijativa u ekonomski osjetljivim sektorima radi unapređenja održivih lanaca isporuke van Njemačke, sa privatnim sektorom, nevladinim organizacijama i relevantnim partnerima u predmetnim zemljama. Naprimjer, "Partnerstvo za održivi tekstil" ima 130 članova i obuhvata oko polovine njemačkog tekstilnog tržišta. Pored toga, "Okrugli sto o ljudskim pravima u turizmu" ima za cilj da podrži kompanije u turističkoj privredi, posebno tur-operatore, u naporima da jačaju odgovornost za ljudska prava koja se tiču klijenata, zaposlenih (uključujući podizvođače) i lokalnog stanovništva na turističkim destinacijama. Drugi primjer je Njemačka inicijativa za održivi kakao (GISCO), koja je zajednička inicijativa Savezne vlade, njemačke industrije proizvođača konditorske industrije, njemačke maloprodaje i civilnog društva.³¹ Cilj je poboljšanje životnih uvjeta uzgajivača kakaia i njihovih porodica, kao i povećanje udjela održivog kakaia u proizvodnji. Za postizanje ovih ciljeva, članovi GISCO-a blisko sarađuju s vladama zemalja proizvođača kakaia.

²⁷ Dostupno na: https://www.heuni.fi/Kansallinen_opas_pohjoismainen_CSR_B5_090418_WEB.pdf.

²⁸ Dostupno na: https://iom.fi/sites/default/files/leaflets/IOM_Pikaopas_Kausityö_FINAL_FI.pdf.

²⁹ Za dodatne informacije, vidjeti: <https://tem.fi/en/enterprises-and-human-rights>.

³⁰ <https://www.osce.org/secretariat/237571>

³¹ Vidjeti: <https://www.kakaoforum.de/en/about-us/german-initiative-on-sustainable-cocoa/>.

- ✓ U **Grčkoj**, kada je riječ o unapređenju lanaca isporuke bez radne eksploatacije, National Rapporteur potpisao je memorandum o saradnji s Mrežom korporativne socijalne odgovornosti Grčke. Memorandum predviđa aktivnosti na podizanju svijesti među predstavnicima biznisa, potrošačima i zaposlenima provođenjem obuke, radionica i događanja i korištenjem alata društvenih mreža kako bi se doprlo do šireg auditorija. Pored toga, National Rapporteur i Javno transportno preduzeće Atine dogovorili su se da zajednički organiziraju obuku za osoblje javnog saobraćaja i kampanje za podizanje svijesti putnika u periodu 2017–2020. godine. Slične aktivnosti organizirane su 2016. godine sa Centralnom pijačnom organizacijom, koje su bile vezane za kontekst radne eksploatacije u oblasti poljoprivrede.
- ✓ U 2013. godini **Holandija** je usvojila Nacionalni akcioni plan o poslovanju i ljudskim pravima, koji se bavi negativnim utjecajima u lancima isporuke kompanija i pitanjima korporativne socijalne odgovornosti. Pored toga, u 2014. godini Holandsko socijalno-ekonomsko vijeće savjetovalo je Vladu da podrži izradu sektorskih sporazuma o odgovornom poslovnom ponašanju (RBC), koji omogućavaju kompanijama, vladinim tijelima, sindikatima i predstavnicima civilnog društva da zajednički rade na rješavanju rizika dječijeg ili prisilnog rada u lancima isporuke. Osnova za sektorske sporazume su Smjernice OEBS-a za multinacionalne kompanije i Vodeći principi UN-a o načinu poslovanja i ljudskim pravima. U ovom kontekstu, holandska vlada naručila je studiju koja treba da utvrdi koji sektori poslovanja imaju povećani rizik kršenja ljudskih ili radničkih prava u lancima isporuke. Među identificiranim sektorima u riziku nalaze se tekstilna industrija, građevina, metalurgija, elektronska, industrija nafte i gasa, poljoprivreda i prehrambena industrija. Tekstilna industrija je zaključila sektorski sporazum o odgovornom poslovnom ponašanju u julu 2016. godine, bankarski sektor u decembru 2016. godine, a sektori proizvodnje zlata, biljnih proteina i šumarstva 2017. godine.
- ✓ U **Velikoj Britaniji** su 2013. godine GLA i vodeći prehrambeni maloprodajni subjekti i isporučioi potpisali Protokol isporučilac/maloprodaja (poznat kao "Protokol supermarketa"), čiji je cilj da obezbijedi poštovanje standarda sigurnosti i zdravlja za radnike, a svaka eksploatacija radnika je zabranjena. Vodič dobre prakse za korisnike i isporučioce radne snage sadrži pojedinosti o zakonskim uvjetima i objašnjava kako isporučioi mogu biti sigurni da koriste licenciranog isporučioca radne snage. Osim toga, GLA je pripremila prospekt o pravima radnika, na 18 jezika, u kojem su navedene obaveze poslodavaca i organizacije koje se mogu kontaktirati radi podrške. Nakon uspješnog pilot-programa paketa obuke u jednom lancu supermarketa (Sainsbury's), GLAA (koja je 2016. godine naslijedila GLA) otpočela je tijesnu saradnju s Univerzitetom Derbi i Inicijativom za etično trgovanje (Ethical Trading Initiative) na akreditiranoj obuci za osoblje i revizore supermarketa i glavnih isporučilaca u prehrambenoj industriji, radi podizanja svijesti o prisilnom radu u lancima isporuke, kako ga identificirati i koje mjere poduzimati.

POD LUPOM: Prevencija trgovine ljudima u lancima isporuke

U Velikoj Britaniji, prema glavi 54 (Transparentnost u lancima isporuke, itd.) Zakona o modernom ropstvu iz 2015. godine (MSA 2015), komercijalne organizacije koje obavljaju poslove ili dio poslova, isporuku roba ili usluga, i imaju godišnji promet od 36 miliona funti ili više, moraju objaviti godišnju izjavu gdje navode korake koje su poduzele da osiguraju da nema modernog ropstva u okviru njihovog poslovanja ili lanaca isporuke. Ovo bi se odnosilo na, kako se procjenjuje, 12.000 privrednih subjekata u Velikoj Britaniji. Ministarstvo unutrašnjih poslova je 2019. godine pripremio smjernice za "Objavljivanje godišnje izjave o modernom ropstvu".³² Vlada je također formirala Poslovni forum za borbu protiv ropstva, kako bi ubrzala napredovanje u rješavanju pitanja modernog ropstva i, nakon nezavisne revizije Zakona o modernom ropstvu iz 2019. godine, obavezala se da će otvoriti centralnu online službu kojoj privredni subjekti prijavljuju izjave o modernom ropstvu, te tako olakšala potrošačima, nevladinim organizacijama i investitorima da pomno prate djelovanje privrednih subjekata na sprečavanju modernog ropstva u njihovim lancima isporuke.

U **Francuskoj** je 21. februara 2017. godine usvojen Zakon o bonitetu matičnih kompanija i kompanija principala koje posluju s podizporučiocima. On nameće obavezu određenim kompanijama da uvedu plan budnosti "usmjeren na utvrđivanje i izbjegavanje rizika kršenja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, ozbiljnih fizičkih povreda ili ekološke štete ili zdravstvenih rizika koji proizilaze iz njihovih aktivnosti i aktivnosti kompanija koje su pod njihovom direktnom ili indirektnom kontrolom, kao i aktivnosti podizporučilaca ili isporučilaca nad kojima imaju odlučujući utjecaj." Kompanije na koje se odnosi ova odredba su sve one koje, po isteku dvije uzastopne finansijske godine, zapošljavaju najmanje 5.000 radnika u samoj kompaniji, a u direktnim ili indirektnim podružnicama čije je sjedište u Francuskoj, te najmanje 10.000 radnika u samoj kompaniji i u direktnim ili indirektnim podružnicama čije se sjedište nalazi u Francuskoj ili u inostranstvu. U slučaju da kompanija ne ispuni novostvorenu obavezu, podliježe građanskoj odgovornosti.

³² Dostupno na: <https://www.gov.uk/guidance/publish-an-annual-modern-slavery-statement>.

Identificiranje žrtava

Član 10 Konvencije nalaže državama ugovornicama da usvoje mjere za identificiranje žrtava trgovine ljudima za sve oblike eksploatacije. Da bi to provele, moraju osigurati svojim nadležnim organima osobe obučene za identificiranje i pružanje pomoći žrtvama i razvijanje procedure utvrđivanja koja nije predmet krivične istrage.

Sve je veći broj identificiranih slučajeva trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u mnogim državama ugovornicama Konvencije, naprimjer u Belgiji, Finskoj, Portugalu i Velikoj Britaniji, gdje je to pretežni oblik trgovine ljudima. Ipak, ovo predstavlja izuzetno veliki izazov. S jedne strane, postoji jaz koji se tiče poznavanja načina identificiranja i relevantnih stručnih radnika, a nadležnim organima zaduženim za identifikaciju žrtava često nedostaje osoblje, obuka ili finansiranje. S druge strane, zainteresirani pojedinci možda sebe ne doživljavaju kao žrtve ili se ne vide kao nekoga koga drže u situaciji izrabljivanja. Ove vrste percepcija često su pojačane odsustvom svijesti o važećim standardima rada i pravima s tim u vezi, ili stereotipima i rodnim konstrukcijama ugroženosti i žrtvovanja, koje obeshrabruju određene kategorije žrtava da istupe, ili je pak njih teže prepoznati.

Pored toga, žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije možda nemaju povjerenja u nadležne organe zato što se nalaze u situaciji koja nije regularna, bilo da se ona odnosi na njihov useljenički status ili na uvjete njihovog zaposlenja. Kada su žrtve članovi ugroženih migrantskih zajednica, potrebno je da dođe do promjene u odnosima povjerenja u nadležne organe, što naročito važi za inspektore rada, a potrebno je i postaviti zaštitni zid između nadležnih organa i aktera koji dobivaju izvještaje nadležnih imigracionih vlasti i pružaju pomoć žrtvama.

Indikatori za utvrđivanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije razvijeni su i periodično se ažuriraju u mnogim državama ugovornicama, uz podršku međunarodnih organizacija i aktera civilnog društva. Uz nekoliko izuzetaka, države ugovornice Konvencije uspostavile su Nacionalni mehanizam upućivanja (NRM) za identificiranje žrtava trgovine ljudima i njihovog upućivanja radi pružanja podrške i zaštite. NRM definira uloge i odgovornosti zainteresiranih strana koje mogu prepoznati žrtve, a koje, pored predstavnika policije, obično podrazumijevaju inspektore rada, službenike za migracije, pružaoce zdravstvenih usluga, nadležne organe lokalnih vlasti i nevladine organizacije.

- ✓ U **Austriji**, Specijalna radna grupa za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije pripremila je listu indikatora za prepoznavanje žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Ova lista prvenstveno je namijenjena nadležnim organima koji prvi dolaze u kontakt s potencijalnim žrtvama, naročito finansijskoj policiji, inspektorima rada i carinskim službenicima. Ona je dopunjena informacijama o tome kako treba ono što je uočeno saopćavati policiji na lak i brz način, kao i informacijama o organizacijama koje pružaju usluge zaštite žrtvama.
- ✓ U **Belgiji**, pravni okvir za otkrivanje, identificiranje i upućivanje radi pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima naveden je u Uputstvu od 26. septembra 2008. godine o provođenju multidisciplinarnе saradnje koja se tiče žrtava trgovine ljudima i/ili određenih oblika trgovine ljudima s otežavajućim okolnostima. Revidiranu verziju uputstva usvojilo je Savezno ministarstvo pravde u decembru 2016, a objavljena je 30. marta 2017. godine. U njemu je objašnjena uloga i odgovornosti svake zainteresirane strane i objašnjena je procedura identifikacije, informacije koje treba pružiti žrtvama, pomoć koju pružaju specijalizirani centri i omogućavanje perioda za oporavak, razmišljanje i dozvolu boravka. Revidirano uputstvo sadrži pododjeljke koji se odnose na identificiranje mogućih žrtava trgovine ljudima u svrhu služenja u diplomatskim domaćinstvima, kao i djecu žrtve trgovine ljudima.

Kada službe policije ili inspektorata za rad otkriju osobu za koju se smatra da je žrtva trgovine ljudima, oni o tome moraju obavijestiti javnog tužioca, kontaktirati jedan od tri specijalizirana prihvatna centra, a u slučaju da se radi o stranim državljanima, mora se obavijestiti i Ministarstvo vanjskih poslova. Oni također moraju obavijestiti osobu za koju se pretpostavlja da je žrtva o odgovarajućoj proceduri i raspoloživoj pomoći i zaštiti. Ove informacije nalaze se u brošuri koja je dostupna na 28 jezika.³³ Otkrivanje osobe za koju se pretpostavlja da je žrtva prati zvanična identifikacija, koju obavlja nadležni javni tužilac. Tužioc donose odluke o identifikaciji u konsultaciji s osobljem specijaliziranih centara u koje se pretpostavljena žrtva upućuje radi pružanja pomoći, kao i u konsultaciji s policijom i službama inspektorata za rad.

- ✓ U **Bugarskoj** postoje ozvaničeni indikatori za identificiranje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koji su navedeni u prilogu 1 uz NRM. Svih 26 strana koje učestvuju u NRM-u mogu nezvanično prepoznati žrtve trgovine ljudima, ali zvaničnu identifikaciju obavljaju samo policija i tužilaštvo. Iako nisu dio NRM-a, dva glavna sindikata su posljednjih godina aktivna po pitanju borbe protiv trgovine ljudima i mogu upućivati žrtve radne eksploatacije na NRM.
- ✓ U **Latviji** postoje Smjernice za identificiranje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije za inspektore rada, pograničnu stražu, službenike policije i nevladine organizacije. U aprilu 2019. godine Odbor za borbu protiv organiziranog kriminala državne policije, sa Državnim inspektoratom za rad i Državnom pograničnom stražom, proveo je aktivnosti koje se tiču trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u okviru Dana zajedničke akcije (JAD) koje je organizirao Europol EMPACT THB. Rezultat JAD-a je bio da je utvrđivanje 16 potencijalnih žrtava trgovine ljudima, koje su upućene pružaocu socijalne pomoći, a bio im je omogućen i period za razmišljanje. U periodu od decembra 2019. do januara 2020. Odbor za borbu protiv organiziranog kriminala dobio je informacije o potencijalnim žrtvama u sektorima poljoprivrede i građevine i identificirao je njih devet.
- ✓ Na **Malti**, NRM je primijenjen u takozvanom Slučaju fabrike odjeće za rekreaciju, koji se ticao devet radnika iz Vijetnama i jednog Kineza. Na osnovu lažnih navoda, radnicima su izdate vize i radne dozvole koje su im omogućile da doputuju na Maltu. Živjeli su u prenatrpanim, lošim uvjetima i zaključavani noću, a pasoši su im oduzeti i rečeno im je da će biti vraćeni u zemlje iz kojih su došli ukoliko se budu žalili. Ovaj slučaj otkrila je jedna nevladina organizacija, nakon čega je policija ovim licima našla prevodioce i zvanično ih identificirala kao žrtve trgovine ljudima. Pored toga, 2016. godine otkriven je slučaj trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije koji je obuhvatio 31 žrtvu sa Filipina unajmljenu za usluge čišćenja u nacionalnim bolnicama, nakon što je poslodavac pobijedio na javnom tenderu za pružanje ovih usluga. Nepoštovanjem ugovora, žrtve su bile prisiljavane da čiste i druge objekte, kao što su fabrike, poslovne zgrade i privatna domaćinstva. Eksploatacija je otkrivena nakon DIER-ove inspekcije mjesta rada, tokom koje su inspektori razgovarali sa žrtvama. Inspektori su prijavili slučaj policiji, a sve žrtve dobile su pomoć advokata i saradivale su s policijom.
- ✓ U **Velikoj Britaniji** pravni okvir za identificiranje žrtava trgovine ljudima obezbjeđuje NRM. Upućivanje se može vršiti organizacijama koje prve izlaze na teren, a koje obuhvataju nadležne državne organe – kao što su policija i GLAA – kao i NVO. Od početka rada NRM-a u 2009. godini, statistički podaci pokazuju trend rasta broja upućenih žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije (u 2018. i 2019. godini preko 55% upućivanja ticalo se slučajeva radne eksploatacije).

³³ Dostupno na: <http://www.myria.be/fr/publications/victimes-de-la-traite-des-etres-humains-brochure-en-28-langues>.

U 2019. godini Vlada je u Ministarstvu unutrašnjih poslova formirala Jedinstveni nadležni organ (SCA), zadužen za donošenje odluka na bazi nepobitnih osnova za identificiranje trgovine ljudima, koji je odvojen od imigracionog sistema. Vlada je također uvela nezavisne ekspertske panele za reviziju svih negativnih odluka na bazi nepobitnih osnova i na taj način značajno je povećala nadzor nad takvim slučajevima.

Kada se ispostavi da postoje nepobitne osnove za vjerovanje da je neko lice žrtva trgovine ljudima, član 13 Konvencije nalaže državama ugovornicama da u svom nacionalnom zakonodavstvu obezbijede period za oporavak i razmišljanje u trajanju od najmanje 30 dana. Period oporavka i razmišljanja ne smije biti uvjetovan saradnjom s organima nadležnim za istragu ili krivično gonjenje. Tokom ovog perioda, koji predstavlja važnu garanciju za žrtve i potencijalne žrtve i omogućava im da se oporave, pobjegnu od utjecaja krijumčara, te donesu odluku o saradnji s nadležnim organima, nadležni organi moraju obezbijediti licu o kome je riječ da ostane na teritoriji zemlje, a nalozi za protjerivanje stavljaju se van snage.

- ✓ U **Luksemburgu**, prema članu 93, stav 1 izmijenjenog Zakona o slobodnom kretanju lica i imigraciji, licima za koje se pretpostavlja da su žrtve trgovine ljudima omogućen je period za razmišljanje od 90 dana, kako bi pobjegla od utjecaja krijumčara, oporavila se i donijela informiranu odluku o tome da li da podnesu krivičnu prijavu ili daju izjave koje se tiču pojedinaca ili mreže u pozadini trgovine ljudima. Tokom ovog perioda nije moguće protjerivati ih iz zemlje i garantiran im je pristup mjerama bezbjednosti, zaštite i pomoći.
- ✓ U **Holandiji**, lice koje ne boravi zakonito u zemlji, a pokazuje i "najmanju naznaku" da je žrtva trgovine ljudima, ima pravo na tromjesečni period za oporavak i razmišljanje, bez obzira na to da li je dalo zvaničnu izjavu ili ne. Iako se SZW ne pominje među agencijama nadležnim za davanje perioda za oporavak i razmišljanje prema Zakonu o strancima, inspektori SZW-a u praksi donose takve odluke i prenose ih policiji ili u KMar, koji ozvaničavaju takvu odluku.
- ✓ U **Norveškoj**, imigracioni propisi nude šestomjesečni period za razmišljanje žrtvama trgovine ljudima, koji omogućava žrtvi dozvolu boravka, siguran smještaj, pravnu pomoć, zdravstveno zbrinjavanje i informacije o potpomognutom dobrovoljnom povratku. Dozvola se daje državljanima iz trećih zemalja, kao i građanima EU/EEA. Imigraciona direkcija odlučuje da li se period za razmišljanje odobrava na osnovu činjenica navedenih u prijavi koju je žrtva dostavila policiji. Kada ima razloga da se vjeruje da je lice žrtva trgovine ljudima i kada je ono voljno da primi pomoć i zaštitu, odobrava se period za razmišljanje. Na negativne odluke moguće je podnošenje žalbe Odboru za žalbe imigracionog odjeljenja.

Pomoć žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije

U členu 12, stav 1 i stav 2 Konvencije navedene su mjere pomoći koje države ugovornice moraju pružiti licima za koje postoji "razumni osnov" da su žrtve trgovine ljudima, tj. prije utvrđivanja da li se radi o žrtvama. Ove mjere primjenjuju se i na strane žrtve u neregularnoj situaciji tokom trajanja perioda oporavka i razmišljanja, koji iznosi najmanje 30 dana, kako je predviđeno u členu 13 Konvencije, prije nego što se odobri dozvola boravka. Članom 12 Konvencije predviđena je lista minimalnih mjera pomoći garantiranih zakonom. One obezbjeđuju žrtvama osnovne uvjete za život (odgovarajući i bezbjedan smještaj, psihološku i materijalnu pomoć), pristup hitnom medicinskom liječenju, usluge pismenog i usmenog prevođenja, savjetovanje i informacije, pomoć za zastupanje prava tokom krivičnog postupka protiv počinitelaca i pristup obrazovanju za djecu. Države ugovornice mogu odobriti i dodatne mjere pomoći.

U većini država ugovornica, usluge pomoći, uključujući skloništa, prilagođene su potrebama ženskih žrtava, naročito onih koje su podvrgnute seksualnoj eksploataciji. Međutim, nisu samo žene i djevojke predmet trgovine i u druge svrhe, osim u svrhu seksualne eksploatacije, već je širom država ugovornica u porastu broj muških žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koja uzima sve više maha. U slučajevima radne eksploatacije, moguće je istovremeno otkrivanje velikog broja žrtava, naprimjer kao rezultat racije ili dana za postupanje. Ipak, i dalje postoji primjetan nedostatak smještaja u skloništima i projekata za pomoć muškarcima žrtvama trgovine ljudima. Dostupnost informacija o njihovim pravima, na jezicima koje žrtve mogu razumjeti, i stručna prevodilačka i specijalizirana pravna pomoć od suštinske su važnosti za izgradnju povjerenja žrtava, uz pružanje pomoći da razumiju svoju situaciju, čime se uvećavaju šanse za uspješnu istragu i krivično gonjenje.

- ✓ U **Austriji**, nevladina organizacija MEN VIA, osnovana 2013. godine uz finansijsku pomoć Ministarstva za rad, socijalna pitanja i zaštitu potrošača, pruža pomoć i podršku odraslim muškarcima koji su žrtve trgovine ljudima. U 2015. godini formirano je sklonište za ove muškarce, ali je njegovo finansiranje obustavljeno 2017. godine. Sredinom 2018, zahvaljujući finansiranju Ministarstva unutrašnjih poslova, MEN VIA ponovo je otvorila specijalizirano sklonište za muškarce žrtve trgovine ljudima, čiji je kapacitet 12 osoba.
- ✓ U **Belgiji** postoje tri specijalizirana prihvatna centra za odrasle žrtve trgovine ljudima, bez obzira na rod ili vrstu eksploatacije, kojima upravljaju nevladine organizacije Pag-Asa, Payoke, odnosno Sürya. U 2015. godini sklonište koje vodi Sürya obezbijedilo je smještaj za 27 žrtava trgovine ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije, sedam žrtava seksualne eksploatacije i jednu žrtvu eksploatacije radi prisilnog prosjačenja. Pored smještaja, specijalizirani centri osiguravaju pravnu pomoć i psihološku podršku, medicinsku pomoć i praćenje u periodu koji može trajati nekoliko godina. Oni pružaju pomoć i žrtvama van skloništa. Specijalizirani centri mogu tražiti od Kancelarije za strance da izda boravišne dozvole za žrtve.
- ✓ U **Italiji** pomoć žrtvama trgovine ljudima pružaju nevladine organizacije koje se biraju putem tendera Odjeljenja za jednake mogućnosti (DEO) Predsjedništva vijeća ministara. U 2018. godini finansiranje koje je raspoređeno preko DEO-a za projekte za pomoć ovim žrtvama iznosilo je 24 miliona eura, što je značajno povećanje u poređenju sa 2016 (14,5 miliona eura) i 2015. godinom (8 miliona eura). Regionalne i lokalne vlade dodatno finansiraju projekte za borbu protiv trgovine ljudima. U periodu između 2019. i 2020. godine bio je aktivan 21 projekat širom zemlje.

Neki od ovih projekata, uključujući *Fari 3* koji je vodila *Cooperativa Proxima* na Siciliji, za cilj imaju pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima, uključujući smještaj u namjenskim skloništima, bez obzira na rod i vrstu eksploatacije.³⁴ Zbog vanredne situacije koju je izazvao COVID-19, DEO je odlučio da odloži izdavanje novih poziva za dostavljanje ponuda i produžio je trajanje svih projekata, pomjerajući rok do 31. decembra 2020. godine i obezbjeđujući dodatna sredstva u iznosu od 11 miliona eura.

- ✓ U **Latviji**, 15 državljana Tadžikistana i dvojica državljana Uzbekistana identificirana su kao žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u aprilu 2019. godine. Oni su radili, a nisu dobivali plaću (osim jako malog iznosa koji im je neredovno isplaćivan), nakon potpisivanja ugovora o radu koji je sačinjen u Latviji. Tri žrtve odabrale su dobrovoljni povratak koji im je omogućio IOM, a ostalih 14 dobilo je socijalnu rehabilitaciju koju finansira država i socijalnog radnika da im pomogne da pronađu nove mogućnosti zapošljavanja. Devet žrtava u tome je uspjelo i obezbijedilo nove radne ugovore i privremene dozvole boravka na osnovu zaposlenja, nastavljajući da prima usluge rehabilitacije. Ostalih pet, koje nisu pronašle posao, iskoristile su program dobrovoljnog povratka kući. Pošto je poslodavac ignorirao nalog koji mu je izdao Državni inspektorat za rad da obračuna i isplati plaće radnicima, advokat pružaoca obaveznog socijalnog osiguranja je, u ime žrtava, pripremio i u novembru 2019. godine podnio deset prijava sa zahtjevom za nadoknadu plaća i pretrpljenih gubitaka.
- ✓ U **Luksemburgu** je 2017. godine Ministarstvo jednakih mogućnosti zvanično kontaktiralo službu InfoMann da zbrine dvije muške žrtve trgovine ljudima. InfoMann vodi dva stana koja su rezervirana za muške žrtve trgovine ljudima. Druge mjere pomoći, uključujući psihosocijalnu podršku, obezbjeđuju službe pomoći.
- ✓ Na **Malti**, nadležni organi su 2018. godine odustali od naplate taksi koje se odnose na zahtjeve za prvu prijavu za izdavanje boravišnih i radnih dozvola za žrtve trgovine ljudima i poboljšali su saradnju između različitih tijela, radi ubrzanja procesa izdavanja takvih dozvola.
- ✓ U **Holandiji** su ministarstva sigurnosti i pravde, zdravlja, socijalnog staranja, sporta, socijalnih pitanja i zapošljavanja, sa nevladinom organizacijom CoMensha, razvila strategiju za velike grupe žrtava, često radne eksploatacije, prema kojoj se, po potrebi, prije svake veće akcije poziva ova nevladina organizacija. Holandski nadležni organi obezbijedili su sredstva da CoMensha organizira privremena skloništa za žrtve radne eksploatacije, na period koji ne može biti kraći od trajanja istrage. Žrtve trgovine ljudima imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć od prvog kontakta s nadležnim organima do kraja postupka.
- ✓ U **Norveškoj** postoji niz aktivnosti za izgradnju kapaciteta koje se nude žrtvama trgovine ljudima, uključujući obrazovanje, stručnu obuku i pristup tržištu rada za žrtve koje imaju legalan boravak u zemlji, u svrhu lakšeg oporavka i izbjegavanja nove trgovine ljudima. U 2015. godini norveški parlament ustanovio je novi program bespovratnih finansijskih sredstava u iznosu od sedam miliona NOK (oko 763.000 eura) za mjere prevencije trgovine ljudima i podršku žrtvama, koju provodi Ministarstvo pravde i javne sigurnosti. Norveški Crveni krst provodi projekat "Pravo da budu viđene", čiji je cilj izgradnja, razvoj i osnaživanje žrtava. Korisnici ovog projekta uglavnom su žrtve trgovine ljudima u svrhu eksploatacije koje ne obuhvata seksualnu eksploataciju, i to su obično izrabljivane osobe kao *au pairs*, posluga u domaćinstvima, vozači ili lica prisiljavana da vrše krivična djela. Oni dobivaju savjetodavne usluge i podršku da kontaktiraju advokate, policiju i druge relevantne aktere.

³⁴ Dostupno na: <https://www.proximarg.org/en/projects/fari-3-project-16>.

Dio ovog projekta je i hotelski lanac Crvenog krsta i Choice Hotel, koji je otpočeo program preko kojeg žrtve trgovine ljudima mogu pristupiti tromjesečnoj radnoj praksi u jednom od hotela u ovom lancu. U 2015. godini osam žrtava trgovine ljudima uzelo je učešće u programu, a četvero je dobilo ponudu za stalni ugovor u hotelima nakon završetka tromjesečnog perioda radne prakse.

- ✓ U **Portugalu** je otvoreno sklonište za muškarce žrtve trgovine ljudima nakon prve posjete radi evaluacije koju je provela GRETA, a sklonište vodi VO Saúde em Português. Kapacitet skloništa je osam mjesta (plus dodatno mjesto u slučaju nužde). Od svog otvaranja 2013. godine pa do posjete delegacije GRETA u aprilu 2016. godine u skloništu je bila smještena 31 muška osoba. Sklonište ima stalno prisutno osoblje koje čine socijalni radnici i advokati. Žrtvama se pružaju kursevi jezika, stručna obuka i pomoć u pronalaženju poslova.
- ✓ U **Španiji**, Ministarstvo zapošljavanja i socijalnog staranja od 2014. godine finansira Fondaciju Cruz Blanca za sklonište u mjestu Huesca (Aragon) sa četiri mjesta za muškarce u situacijama ugroženosti ili u riziku socijalnog izopćavanja. Ovo sklonište prima i žrtve trgovine ljudima. Broj lica koja se šalju je veliki i sklonište je obično puno. Većina žrtava izrabljivana je u poljoprivredi, često na udaljenim, izoliranim farmama, ali bilo je i muških žrtava seksualne eksploatacije. Pored toga, Fondacija Cruz Blanca u Madridu pruža pravnu, psihološku, socijalnu, te pomoć u pronalaženju posla muškim žrtvama.

Naknada štete i drugi pravni lijekovi

Članom 15(3) Konvencije ustanovljeno je pravo žrtava na naknadu štete. Iako je krijumčar onaj koji je dužan da isplati naknadu žrtvi, u praksi je rijetka puna naknada štete, bilo da je razlog taj što krijumčar nije pronađen, nestao je ili je sam proglasio bankrot. Stoga se u članu 15(4) Konvencije nalaže državama ugovornicama da poduzmu korake za garantiranje naknade štete žrtvama, naprimjer osnivanjem fonda za naknade štete ili uvođenjem mjera ili programa za socijalnu pomoć i socijalnu integraciju žrtava, koji bi se mogli financirati sredstvima što potiču od kriminala. Naknada štete važna je ne samo zbog toga što omogućava nadoknadu eventualnog gubitka zarade – neisplaćivanje zarada ili takva prijetnja ustvari su najčešće sredstvo prinude koje se koristi za pribavljanje radne snage ili usluga – ali i zbog toga što obezbjeđuje kritičnu podršku ka oporavku.

Neke države ugovornice poduzele su zakonodavne i druge korake, uključujući zamrzavanje i konfiskaciju imovine stečene kriminalom, da ojačaju pristup naknadi štete žrtvama trgovine ljudima. Iako nema dovoljno podataka o nadoknadama štete koje su isplaćene žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, nekoliko zemalja pružilo je važne primjere.

- ✓ U **Austriji** je izmjenom Zakona o žrtvama kriminala 2013. godine uvedena mogućnost odobravanja naknade štete žrtvama trgovine ljudima čiji je boravak u Austriji bio neregularan u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Pored toga, u tužilaštvima u Beču, Gracu, Lincu i Insbrucku i u Centralnom javnom tužilaštvu za borbu protiv privrednog kriminala i korupcije ustanovljena su specijalna odjeljenja za imovinskopravne mjere; ova odjeljenja bave se vlasničkim nalozima koji trebaju obezbijediti oduzimanje imovine i da žrtve trgovine ljudima konačno budu u stanju da dobiju naknadu štete od počinitelaca. Svako, bez obzira na boravišni status, može tražiti isplatu neisplaćenih plaća preko Radnog i socijalnog suda. U prvostepenom postupku nema potrebe za angažiranjem advokata, iako strane u postupku mogu zastupati kvalificirana lica u smislu glave 40, stav 1 Zakona o radnim i socijalnim sudovima. Osim advokata, kvalificiranim licima smatraju se i zaposleni odgovarajućeg zakonodavnog lobija (odbora) ili dobrovoljnog udruženja koje ima licencu za pregovaranje kolektivnih ugovora, kao što je ÖGB. Žrtve trgovine ljudima kojima podršku pruža LEFÖ-IBF dobivaju psihosocijalnu pomoć za potraživanje neisplaćenih nadnica preko radnog i socijalnog suda.
- ✓ U **Bjelorusiji** nevladina organizacija Gender Perspectives/Program La Strada pruža pomoć radnim migrantima koji se suočavaju s neisplaćenim cjelokupnim ili djelimičnim nadnicama. Advokati ove organizacije pomažu radnim migrantima da pripreme žalbe inspektoratima za rad i policijskim agencijama u Poljskoj i u Ruskoj Federaciji. U periodu od 2017. do 2019. godine oko 200 radnih migranata suočenih s ovim nepravilnostima prijavilo se ovoj organizaciji, od kojih 179 radi reguliranja svojih prava uz dogovor i podršku organizacije. Rezultat ovakvog rada bio je pokretanje krivičnog postupka za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije u Poljskoj.
- ✓ U **Belgiji** postoje mehanizmi koji omogućavaju radnicima isplatu neisplaćenih nadnica od njihovih poslodavaca u slučajevima ekonomske eksploatacije. Poslodavac koji da posao državljanima trećih zemalja koji nemaju reguliran boravak u Belgiji po osnovu radnog ugovora, u obavezi je da im isplaćuje plaće jednake onima koje bi morao platiti zakonski zaposlenim ljudima. Ukoliko adresa i podaci o banci/pošti radnika nisu poznati, poslodavcu može biti naloženo da uplati preostali iznos u vidu depozita u Fond depozita i pošiljki, koji će zatim biti isplaćen radniku.

U jednom izvještaju koji je pripremila MYRIA spominje se slučaj radne eksploatacije u hotelskoj i ugostiteljskoj industriji, kada je Krivični sud u Namuru žrtvi dodijelio 5.000 eura na ime nematerijalne štete i 37.763,73 eura za materijalnu štetu.³⁵ U 2017. godini Krivični sud u Liježu donio je presudu u predmetu za radnu eksploataciju u građevinskom sektoru, gdje je žrtva dobivala nenormalno niske nadnice, zavisila od pomoći sa strane za hranu i nije primala medicinsku njegu u slučaju povrede na radu. Sud je donio odluku da konfiskuje zgradu i naredio je konfiskaciju imovine optuženog u iznosu od gotovo 24.000 eura. Optuženi je osuđen da isplati 10.120 eura na ime materijalne štete i 1.250 eura za nematerijalnu štetu.³⁶ U maju 2019. godine Vrhovni apelacioni sud donio je konačnu presudu u tzv. slučaju pelet. Tri bugarske žrtve tokom suđenja pokrenule su građansku parnicu. One su prethodno dobile status žrtve i, nakon povratka u svoju zemlju porijekla, advokat je nastavio braniti njihove interese. Sud je dodijelio dvjema žrtvama 4.000 eura za materijalnu štetu i 750 eura na ime nematerijalne štete. Treća žrtva dobila je materijalnu naknadu štete u vrijednosti od 2.199 eura i nematerijalnu naknadu štete u vrijednosti od 500 eura.³⁷ Pored toga, u predmetu o kome je odlučivao Krivični sud Valun Brabanta 2. oktobra 2018. godine, a koji se ticao žene iz Konga – žrtve trgovine ljudima kao posluga u domaćinstvu, optuženi je osuđen da žrtvi isplati 1.500 eura na ime nematerijalne štete i 62.625 eura za materijalnu štetu.³⁸

- ✓ **Njemačka** je donijela izmjene zakona koje olakšavaju konfiskacije i korištenje konfiskovanih predmeta za isplatu naknade štete žrtvama zločina, uključujući i žrtve trgovine ljudima. Njemačka reforma zakona o krivičnom gonjenju koja se tiče oduzimanja imovine stupila je na snagu 1. jula 2017. godine. Ona predviđa da država konfiskuje dobit od krivičnih djela koja nanose ličnu štetu i žrtve mogu dobiti naknadu štete iz imovine oduzete od počinioca pojednostavljenom procedurom, pri čemu više ne moraju podnositi zahtjev za potraživanje od počinioca, već samo trebaju registrirati svoja potraživanja. Kada se radi o više žrtava, svaka od njih dobiva istu naknadu štete, pri čemu se prethodni postupak zasniva na principu prvenstva prijavljivanja (ko prije prijavi, prije i dobiva). Zakon također predviđa da žrtve budu obaviještene o mogućnostima naknade štete. Nadležni organi pozivaju se na godišnju nacionalnu statistiku o obezbjeđivanju sredstava, prema kojoj je u 2017. godini oduzeto imovine u vrijednosti od 417.090 eura u okviru 20 sudskih postupaka u vezi s trgovinom ljudima.
- ✓ U **Irskoj** nevladine organizacije, kao što je Irski centar za prava migranata (MRCI), pružaju podršku žrtvama u pristupanju radnim sudovima za sredstva koja im se duguju prema propisima o zapošljavanju, što je odvojeno od dobivanja naknade štete zbog krivičnog djela trgovine ljudima. Prema informacijama irskih nadležnih organa, u novembru 2014. godine tri filipinske državljanke koje su radile kao kućne pomoćnice dobile su svaka po 80.000 eura od Suda za žalbe jer su ih ambasador Ujedinjenih Arapskih Emirata u Irskoj i njegova žene nepravično otpustili.³⁹

³⁵ Namur Criminal Court, Namur division, 22 November 2017 (žalba). Vidjeti: MYRIA, 2018 Annual Report Trafficking and Smuggling of Human Beings, Minors at major risk, p. 142. Dostupno na: <https://www.myria.be/files/RATEH-EN-2018-DEF.pdf>.

³⁶ Liège Criminal Court, Liège division, 2 October 2017, 18th ch. (žalba).

³⁷ Antwerp Criminal Court, Turnhout division, 18 January 2017, ch. TC1; Antwerp Court of Appeal, 24 January 2019, ch. C6. See MYRIA, 2019 Annual report trafficking and smuggling of human beings, Empowering Victims, pp. 77–80, 125–126. Dostupno na: <https://www.myria.be/files/2019-Annual-report-Trafficking-of-human-beings.pdf>.

³⁸ Walloon Brabant Criminal Court, 2 October 2018, 6th ch. (žalba).

³⁹ *Calderon & Ors v. Nasser Rashed Lootah and Metad Alghubaisi*, UD1219/2013, UD1220/2013, UD1221/2013, Employment Appeals Tribunal. Žene su tvrdile da su radile po 15 sati dnevno, svaki dan u sedmici, za 170 € mjesečno (cca 2 €/sat) i da su neprekidno bile na dužnosti, da su im pasoši oduzeti i da nikada nisu imale slobodan dan.

- ✓ U **Latviji** je 2018. godine naknada štete dodijeljena dvjema žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, od kojih su obje punoljetni državljani Latvije, korištenjem mješavine državne i naknade štete od počinioca. Iznos koji je dodijelila Država bio je 1.330 eura za svaku žrtvu, dok je iznos naknade od počinioca iznosio 500 eura za jednu od žrtava i 1.000 eura za drugu.
- ✓ U **Luksemburgu**, ukoliko poslodavac zaposli državljanina iz treće zemlje koji se bespravno nalazi na teritoriji zemlje, Inspektorat za rudnike i rad (ITM) postara se da poslodavac isplati naknadu štete koja se duguje za period zaposlenja za koji se pretpostavlja da je trajao najmanje tri mjeseca, ako poslodavac ili zaposleni ne dokažu drugačije. Pored toga, ITM obezbjeđuje da, prije izvršenja svake odluke o povratku, zaposleni budu obaviješteni o svojim pravima u vezi s naknadom štete, uključujući mogućnost besplatne pravne pomoći. Poslodavac je obavezan da pokrije sve troškove slanja neisplaćenih plaća do zemlje u koju se zaposleni vraća, kao i svih neuplaćenih doprinosa za socijalno osiguranje i poreza, uključujući, gdje je primjenjivo, administrativne kazne, sa troškovima postupka i troškovima advokata. Konačno, poslodavac ima obavezu da plati troškove povratka radnika, u slučaju da je postupak vraćanja otpočeo.
- ✓ U **Holandiji**, žrtva trgovine ljudima može zahtijevati naknadu štete u okviru krivičnog postupka ili pokrenuti građansku parnicu i tražiti obeštećenje od počinioca za pretrpljenu štetu. Država plaća naknadu štete žrtvi ukoliko počinitelj to ne učini u određenom roku. Žrtve krivičnih djela koja uključuju teško nasilje i koje su pretrpjele teške psihičke ili fizičke povrede i ne dobiju naknadu štete na neki drugi način, mogu dobiti naknadu štete od Fonda za nadoknadu štete žrtvama nasilnih krivičnih djela. Tokom 2016. godine podneseno je 120 zahtjeva žrtava trgovine ljudima, od čega je 107 pozitivno riješeno. Maksimalna naknada štete koja se može isplatiti iz fonda iznosi 35.000 eura. Pored toga, Inspektorat SZW za rad može novčano kazniti one koji prekrše Zakon o minimalnoj zaradi. Ukoliko poslodavac ne ponudi naknadu štete, Inspektorat SZW može nametnuti plaćanje novčane kazne do 40.000 eura po zaposlenom.

Odgovor krivičnog pravnog sistema

Član 23 nalaže državama ugovornicama da prilagode svoje djelovanje ozbiljnosti kaznenih djela i donesu krivične sankcije koje su "djelotvorne, proporcionalne i odvraćajuće". Pored toga, stav 3 iz člana 23 nameće opću obavezu državama ugovornicama da usvoje odgovarajuće pravne instrumente koji im omogućavaju da konfiskuju ili na drugi način liše počinioca sredstava i prihoda ostvarenog od krivičnih djela trgovine ljudima. Pošto se trgovina ljudima skoro uvijek zasniva na finansijskoj dobiti, mjere koje lišavaju počinioca imovine djelotvorno su oružje protiv kriminala. Oduzimanje imovine stečene bavljenjem kriminalom od suštinske je važnosti za pojačavanje efekta kazne, kao i za obezbjeđivanje isplate naknade štete žrtvi.

U većini država ugovornica Konvencije, statističke informacije o istragama, krivičnim gonjenjima i osuđujućim presudama u predmetima za trgovinu ljudima nisu razvrstane po oblicima eksploatacije. Ipak, jasno je da je broj osuđujućih presuda za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije i dalje mali u većini država ugovornica, a postoje i poteškoće koje se tiču prikupljanja dokaza i krivičnog gonjenja takvih slučajeva.

- ✓ **Belgija** je jedna od nekoliko zemalja u kojima se statistički podaci razvrstavaju i, prema njima, u periodu 2012–2015. godine vođeno je 548 istraga o trgovini ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije (tj. 40% od svih istraga pokrenutih za krivična djela trgovine ljudima). U periodu od 2018. do početka 2019. godine MYRIA izvještava da su pravosudni organi donijeli 18 presuda (devet u žalbenom postupku) u predmetima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u različitim sektorima privrede (građevina, hoteli i ugostiteljstvo, prodavnice koje rade noću, perionice automobila, pekare, mesare, čišćenje, rad u domaćinstvu). Belgija ima specijalizirane tužioce za istrage i krivično gonjenje slučajeva trgovine ljudima u svrhu ekonomske eksploatacije, što ima veliku ulogu u rješavanju ovog oblika trgovine ljudima. Nakon uključivanja Jedinice za obavještajnu obradu finansijskih informacija (CTIF) u međuresornu jedinicu, pojačane su finansijske istrage koje su pojasnile finansijsku dimenziju mreža za trgovinu ljudima. Belgija učestvuje u nekoliko Zajedničkih istražnih timova (JIT) koji se bave trgovinom ljudima u svrhu radne eksploatacije.
- ✓ U periodu od 2015. do 2018. godine nadležni organi **Kipra** izvijestili su o otvaranju 15 postupaka za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije i/ili drugih povezanih krivičnih djela, u kojima je kao žrtva identificirano 28 osoba, uz dva predmeta za trgovinu ljudima u svrhu i seksualne i radne eksploatacije, u kojima su identificirane tri žrtve. U periodu od 2015. do 2018. godine jedna od devet pravosnažnih osuđujućih presuda, prema Zakonu 60(I)2014 o sprečavanju i borbi protiv trgovine i eksploatacije lica i zaštiti žrtava, ticala se trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Petero okrivljenih dobilo je kazne od 12 mjeseci do pet godina zatvora.
- ✓ U **Italiji** je u decembru 2019. godine Sud Katanije osudio tri lica optužena za krivično djelo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, na osnovu člana 601 KZ-a. Ova lica (jedan muškarac i dvije žene) osuđena su na 20 godina, 17 godina i 8 mjeseci, odnosno deset godina zatvora. Žrtve, i muškarci i žene, vrbovane su u Rumuniji i prisiljavane su da rade u staklenicima u provinciji Ragusa, na Siciliji.
- ✓ U **Republici Moldaviji** u februaru 2018. godine jedan muškarac osuđen je za organiziranje kriminalne grupe u svrhu eksploatacije ljudi u građevinarstvu i poljoprivredi na teritoriji Ruske Federacije. Koristeći se prevarom i zloupotrebom ugroženosti žrtava, kriminalna grupa vrbovala je, premjestila, smjestila i primila državljane Ukrajine. Žrtvama su oduzeti dokumenti i podvrgavane su fizičkom i psihološkom nasilju. Muškarac je proglašen krivim za trgovinu ljudima i osuđen je na 11 godina zatvora.
- ✓ U **Holandiji** postoji najmanje po jedan iskusan tužilac specijaliziran za trgovinu ljudima u svakom od područja javnog tužilaštva, kao i na nacionalnom nivou. Na nivou apelacionih sudova postoje tri specijalizirana tužioca. Sveukupno ima oko 20 tužilaca koji se redovno sastaju radi razmatranja predmeta trgovine ljudima. Uspostavljena je platforma za elektronsku komunikaciju radi razmjene operativnih podataka i savjeta između ovih tužilaca. Pored toga, postoje i sudije specijalizirane za postupanje u predmetima trgovine ljudima. Neki sudovi, kao što je Amsterdamski, imaju kancelarije za krivična djela trgovine ljudima, gdje se otprilike 20 njihovih sudija bavi ovim predmetima. Prema Direktivi Javnog tužilaštva o trgovini ljudima, u svakom predmetu za trgovinu ljudima obavezno je i provođenje finansijske istrage. Krivični istražioc i SZW-a mogu obavljati krivične istrage trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u saradnji s javnim tužiocem. SZW je 2015. godine vodio deset krivičnih istraga, koje su obuhvatile 44 osobe za koje je postojala sumnja da su žrtve trgovine ljudima, a 2016. godine 17 istraga koje su obuhvatile 41 osobu. Holandija je učestvovala u devet Zajedničkih istražnih timova (JIT) za predmete trgovine ljudima u periodu od 2015. do 2018. godine, od kojih je jedan predmet bio u svrhu radne eksploatacije/vršenja kriminalnih aktivnosti.

- ✓ U **Norveškoj** je došlo do porasta prijavljenih i istraživanih slučajeva trgovine ljudima zbog prisustva specijaliziranih jedinica za borbu protiv trgovine ljudima u pet najvećih policijskih uprava. U 2016. godini jedan Rumun proglašen je krivim i osuđen na dvije godine i šest mjeseci zatvora zbog eksploatacije osam lica iz Rumunije (dvije žene i šestero muškaraca) u svrhu prisilnog rada u vidu krađe, prosjačenja i sakupljanja boca radi refundiranja, uz prijetnje i korištenjem nasilja.⁴⁰ Iste godine Apelacioni sud je proglasio dvoje okrivljenih krivim za trgovinu ljudi sa otežavajućim okolnostima.⁴¹ Okrivljeni su dovodili Hinduse u Norvešku da rade kao sezonski radnici u njihovim staklenicima. Žrtve su radile prekomjerno, a dobivale su jako male nadnice. Jedan od okrivljenih osuđen je na tri godine i deset mjeseci zatvora, a drugi na pet godina i tri mjeseca. Vrhovni sud potvrdio je ovu presudu.⁴²
- ✓ U **Portugalu** su provedene dvije istrage za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, uz korištenje mehanizama međunarodne saradnje. U prvoj istrazi 14 rumunskih državljana osuđeno je za nekoliko krivičnih djela, uključujući trgovinu ljudima, i na pravosnažne kazne koje su se kretale od pet do 16 godina zatvora.⁴³ Druga istraga obuhvatila je počiniocima koji su vrbovali radnike iz Nepala, Indije, Pakistana, Bangladeša, Tajlanda i Filipina za rad u sektoru poljoprivrede, i dovela je do toga da 22 lica budu osuđena na zatvorske kazne od pet do deset godina, pored 13 pravnih lica za koje je presuda bila gašenje.⁴⁴ Pored toga, u 2017. godini organizirana kriminalna grupa državljana Portugala i Nepala osuđena je za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije u sektoru poljoprivrede. Sve žrtve nepalske nacionalnosti dobile su zaštitu i boravišne dozvole u Portugalu. Tri lica su uhapšena i osuđena na 13 i 14 godina zatvora. Presude je potvrdio viši apelacioni sud. Žrtvama je odobrena naknada štete, na osnovu činjenice da im je priznat status žrtava trgovine ljudima.⁴⁵
- ✓ U **Velikoj Britaniji**, u povezanim predmetima *Benkharbouche i Janah*, dvoje marokanskih radnika koji su prethodno bili ispomoć u kući u ambasadama Sudana, odnosno Libije, podnijeli su prijave za nepravilno otpuštanje. Vrhovni sud je smatrao da glave 4(2)(b) i 16(1)(a) Državnog zakona o imunitetu iz 1978. godine, koje garantiraju imunitet po engleskom zakonu, nisu u skladu s članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i članom 47 Povelje EU. Nadalje, smatrao je da se oba predmeta moraju uputiti Sudu za rješavanje individualnih radnih sporova radi ocjene utemeljenosti tvrdnji koje se zasnivaju na zakonu EU.⁴⁶ Pored toga, u 2018. godini devet članova organizirane kriminalne grupe sa sjedištem u Istočnom Midlandsu i **Latviji** osuđeno je na zatvorsku kaznu od jedne do šest godina za krivična djela trgovine ljudima počinjena protiv 28 muškaraca. Banda je ciljala ugrožene ljude kojima je nudila posao u Velikoj Britaniji. Kada bi stigli u Derbi, žrtvama su oduzimani dokumenti, smještane su u bijedne uvjete i poslani da obavljaju fizičke poslove. Služba krunskog tužilaštva (CPS) tijesno je saradivala s timovima policije Derbišajra i Državne policije Latvije da ovu grupu privede pravdi, uspostavljajući Zajednički istražni tim.⁴⁷

⁴⁰ (Apelacioni sud) Borgarting Court of Appeal (LB-2015-64887, 6 April 2016).

⁴¹ (Apelacioni sud) Borgarting Court of Appeal (LB-2015-137689, 25 November 2016), also known as the *Planteland* case (poznat i kao predmet *Planteland*)

⁴² Vrhovni sud/Supreme Court (HR-2017-1124-A, 7 June 2017).

⁴³ Dosje/Case file 1496/15.1T9SNT: Operation "Corda Bamba" (Operacija "Corda Bamba").

⁴⁴ Dosje/Case file 576/14.5GEALR: Operation "Katmandu" (Operacija "Katmandu").

⁴⁵ Dosje/Case file 14/16.9ZCLSB: Operation "Pokhara" (Operacija "Pokhara").

⁴⁶ *Benkharbouche i Janah* [2017], UKSC 62, spominje se u drugom izvještaju GRETA-e za Veliku Britaniju, stav 102. U drugom nedavnom slučaju koji se tiče pomoći u kući u diplomatskom domaćinstvu (*Reyes v Al-Malki i ostali* [2017] UKSC 61), Vrhovni sud je smatrao da diplomatski imunitet ne postoji, pošto diplomata više nije bio u službi i napustio je Veliku Britaniju, a zaposlenje i eksploatacija gđe Reyes nisu radnje koje su se obavljale u okviru diplomatskih funkcija diplomate.

⁴⁷ Vidjeti: <https://www.cps.gov.uk/east-midlands/news/latvian-human-trafficking-gang-jailed-east-midlands>.

- ✓ Djelotvorna finansijska istraga pomogla je da Državna policija Latvije oduzme pokretnu i nepokretnu imovinu okrivljenih i njihovih rođaka u ukupnoj vrijednosti od 301.500 eura. Pored predmeta u Velikoj Britaniji, na osnovu materijala koje je prikupila Državna policija Latvije pokrenut je novi krivični postupak 2019. godine protiv jednog Litvanca optuženog za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, a u krivičnom postupku dvjema ženama priznat je status žrtve.

Korporativna odgovornost

Član 22 Konvencije nalaže stranama ugovornicama da obezbijede da pravna lica odgovaraju za krivična djela trgovine ljudima koja je, radi vlastite koristi, počinilo svako fizičko lice koje postupa bilo pojedinačno ili kao dio organa pravnog lica što ima vodeću funkciju u okviru pravnog lica. Odgovornost prema ovom članu može biti krivična, građanska ili upravna.

Kompanije sve više postaju svjesne rizika povezanih s pitanjima prisilnog rada i trgovine ljudima u njihovim lancima isporuke, posebno tamo gdje su prakse vrbovanja radi eksploatacije uobičajene. Ipak, prisilni rad i trgovina ljudima nisu samo problemi lanaca isporuke, pošto kompanije rizikuju krivičnu odgovornost za svako direktno korištenje ili prisilni rad ili umiješanost u trgovinu ljudima.

Neke države ugovornice izvještavaju o slučajevima u kojima je došlo do pozivanja na korporativnu odgovornost, dok su druge, iako izvještavaju da nema slučajeva trgovine ljudima, izmijenile svoj pravni okvir i uvele odredbu korporativne odgovornosti.

- ✓ U **Belgiji**, u izvještaju MYRIA-e iz 2019. godine spominje se nekoliko slučajeva koji uključuju trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, kada su pravna lica kažnjena. U novembru 2018. godine Apelacioni sud u Gentu donio je presudu u predmetu u kojem su okrivljeni osnivali razne kompanije, npr. noćne prodavnice, gdje su žrtve bile zaposlene kao fiktivno samozaposleni radnici. Okrivljeni su osuđeni, između ostalog, i za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije i dobili su zatvorske kazne od jedne do četiri godine zatvora i novčane kazne od 24.000 do 76.000 eura. Kompanije su kažnjene novčano, a kazne su se kretale od 600 eura do 612.000 eura. Izdat je i nalog za zatvaranje kompanija s ograničenom odgovornošću.⁴⁸ Pored toga, Krivični sud u Dendermondu je 1. decembra 2017. godine izrekao presudu u predmetu trgovine ljudima koji se odnosio na jednu autopraonicu u oblasti Ninova. Šef praonice osuđen je na godinu zatvora i novčanu kaznu od 24.000 eura, te je lišen građanskih prava u periodu od deset godina. Kompanija je kažnjena novčanom kaznom od 72.000 eura, uz trogodišnju zabranu rada.⁴⁹ U drugom predmetu, Krivični sud u Gentu donio je 27. juna 2018. godine presudu za jednu pekaru i njena dva šefa koja su procesuirana za trgovinu ljudima, bespravno zapošljavanje radnika, razna krivična djela prema Socijalnom krivičnom zakoniku i za kršenje propisa o socijalnom osiguranju. Okrivljeni su dobili dijelom uvjetne zatvorske kazne od 30, odnosno devet mjeseci, kao i novčane kazne od 20.800 eura. Također, dobili su trogodišnju zabranu obavljanja djelatnosti. Kompanija je proglašena odgovornom i osuđena je na djelimično uvjetnu novčanu kaznu od 96.000 eura. Izdat je nalog za zatvaranje djelatnosti.⁵⁰

⁴⁸ Krivični sud/West Flanders Criminal Court, Odjeljenje/Ypres division, 8 January 2018, 19th ch.; Apelacioni sud/Ghent Court of Appeal, 28 November 2018, 3rd ch.

⁴⁹ Krivični sud/East Flanders Criminal Court, Dendermonde division, 1 December 2017, ch. 13V (pravosnažna presuda).

⁵⁰ Krivični sud/East Flanders Criminal Court, Odjeljenje u Gantu/Ghent division, 27 June 2018, ch. G29W (pravosnažna presuda).

- ✓ Na **Kipru** je 2015. godine izrečena novčana kazna u iznosu od 126.000 eura pravnom licu za krivično djelo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Predmet se ticao eksploatacije pet žrtava iz Indije koje su ugrožene pošto su platile značajnu svotu novca prije dolaska na Kipar, u inkubatorsku stanicu. Poslodavac je kao sredstvo kontrole koristio odbijanje da im produži vize.
- ✓ U **Finskoj** je 2016. godine Okružni sud Pohjois-Savo donio korporativnu novčanu kaznu za jedan nepalski restoran koji je zapošljavao žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.⁵¹ Krivični sud je žrtvama dosudio naknadu štete. U drugom primjeru, koji se tiče radne eksploatacije u jednom indijskom restoranu, tužilac je podigao krivičnu prijavu za trgovinu ljudima protiv restorana i pravnog lica, ali je helsinški Apelacioni sud smatrao da bi, s obzirom na mali obim poslovanja, to bilo dvostruko kažnjavanje vlasnika ukoliko bi bio osuđen i kao fizičko i kao pravno lice.⁵² U ovom predmetu donesene su zabrane obavljanja djelatnosti za sve okrivljene.
- ✓ Na **Malti** je korporativna odgovornost regulirana članom 121D KZ-a, u vezi s članom 248E(3), na koji se tužilaštvo pozvalo u predmetu *Policija protiv Han Bin* ("fabrika odjeće za rekreaciju"). Ovaj predmet ticao se stranih radnika koji su bili zaposleni u fabrici odjeće za rekreaciju, u krajnje lošim uvjetima, i kojima su oduzeti pasoši.
- ✓ U **Holandiji**, pošto je trgovina ljudima u svrhu prisilnog rada ili pružanja usluga krivično djelo prema članu 273f KZ-a, pravna lica mogu krivično odgovarati za ove oblike trgovine ljudima. Ukoliko je kompanija svjesna da je jedan od njenih podizporučilaca umiješan u trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, a ipak koristi takvog podizporučioca, ona može krivično odgovarati zato što svjesno ubire korist od eksploatacije drugih. U zavisnosti od okolnosti, kompanija može biti krivično gonjena bilo za učesće u izvršenju krivičnog djela (član 47 KZ-a) ili kao suizvršilac u krivičnom djelu (član 48 KZ-a). Okružni sud u Limburgu je 10. novembra 2016. godine donio presudu protiv farme pečuraka (Prime Champ Production B.V.) za nezakonito obavljanje djelatnosti u periodu 2009–2012. godine. Kompanija i njen direktor osuđeni su za trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao i za krivotvorenje platnih listića i nekih poslovnih evidencija. Sud nije bio u stanju da procijeni koliko radnika iz Poljske je ukupno eksploatirano, ali je smatrao da je dokazano kako je kompanija kriva za krivično djelo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije najmanje šest poljskih berača pečuraka, u sprezi s drugom kompanijom koja pripada grupaciji Prime Champ. Zaključeno je da je njen direktor zapravo upravljao ovim procesom i on je dobio kaznu zatvora od dvije godine, dok je kompanija Prime Champ Production B.V. morala platiti novčanu kaznu od 75.000 eura. Sud je također osudio finansijskog direktora i stručnjaka za ICT kojeg je firma angažirala da krivotvori dokumentaciju (prvi je osuđen na šest mjeseci zatvora, a drugi na 100 sati društveno korisnog rada).
- ✓ U **Portugalu**, u skladu s članom 11, stav 2 KZ-a, pravna i srodna lica mogu odgovarati za krivična djela navedena u članu 160 KZ-a (trgovina ljudima) ukoliko su ona počinjena: (a) u vlastito ime i u zajedničkom interesu lica koja čine poslovodstvo u njima; (b) ako ih je počinilo lice koje djeluje po ovlaštenjima lica pod (a) zbog neizvršavanja nadzora ili kontrole koje su na njih prenesene. Na pravna lica primjenjuju se novčane kazne i zatvaranje firmi. Nadležni organi naveli su da su najmanje u dva predmeta trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koja su procesuirana pred Sudom u Behi (Beja), osuđena mala preduzeća i izrečena im je sankcija zatvaranja.⁵³

⁵¹ Predmet/Case R17/888, presuda Okružnog suda/Pohjois-Savo District Court of 14 December 2018.

⁵² Predmet/Case R16/1280, presuda Apelacionog suda/Helsinki Appeal Court of 3 April 2017. Neki od okrivljenih optuženi su za trgovinu ljudima, a neki za trgovinu ljudima s otežavajućim okolnostima. Apelacioni sud u Helsinkiju potvrdio je presude Okružnog suda Vantaa za trgovinu ljudima.

⁵³ Predmet br/Case No 150/12.0JAFAR Okružni sud/County Court of Beja – 1st Chamber; Case No 22-13.1ZCLSB BEJA – I - J2 – County Court of Beja.

- ✓ U **Velikoj Britaniji** krivična djela za trgovinu ljudima, ropstvo, služenje i prisilni ili prinudni rad, prema Zakonu o modernom ropstvu (MSA) iz 2015. godine, mogu počinuti pravna lica, pod uvjetom da se primjenjuju uobičajeni pravni principi korporativne krivične odgovornosti. Sudski proces iz februara 2016. godine doveo je do prve osuđujuće presude za direktora kompanije prema Zakonu o modernom ropstvu iz 2015. godine, koje je obuhvatilo zavjeru radi trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada, gdje je direktor dvije fabrike kreveta znao, ili je trebao znati, da su zaposleni radnici žrtve trgovine ljudima.⁵⁴

Odredba o nekažnjavanju

Prema članu 26 Konvencije, strane ugovornice moraju omogućiti da žrtve trgovine ljudima ne budu kažnjavane za učešće u nezakonitim aktivnostima, u mjeri u kojoj su na to bile prisiljene. Gotovo trećina država ugovornica usvojila je konkretne zakonodavne odredbe koje se tiču nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima. Pored toga, u sve većem broju zemalja izrađuju se smjernice za tužioce i policijske agencije za primjenu odredbe nekažnjavanja. Nekoliko zemalja dostavilo je primjere slučajeva u kojima žrtve nisu kažnjene za svoje učešće u bespravnom radu na njihovoj teritoriji.

- ✓ U **Hrvatskoj**, iako ne postoji konkretna pravna odredba o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima, usvojena su uputstva Tužilaštva o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima za krivična djela vezana za njihov status. Nadležni organi pozivaju se na predmet u kome žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, koje su bile uključene u bespravno klanje, nisu krivično gonjene.
- ✓ Na **Kipru**, član 29 Zakona 60(I)/2014 predviđa da žrtve trgovine ljudima ne treba krivično goniti i podvrgavati sankcijama za njihovu umiješanost u krivične aktivnosti, ukoliko su takve aktivnosti direktna posljedica činjenice da su ta lica žrtve trgovine ljudima. Državljanin trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ne gone se krivično za kaznena djela neovlaštenog ulaska u zemlju, nezakonito zapošljavanje ili zapošljavanje suprotno uvjetima zaposlenja. Ukoliko se tokom sudskog postupka otkrije da su takve radnje povezane sa stanjem viktimizacije, sudski postupak se ili obustavlja ili okončava bez kazne po žrtve, čak i kada se utvrdi da su krive. Žrtve uključene u nezakonita djela koja su direktna posljedica trgovine ljudima imaju puni pristup svojim pravima, uključujući naknadu štete. Nadležni organi pozivaju se na predmet državljanina treće zemlje koji je doveden na Kipar da radi. Poslodavac mu nije obezbijedio radnu vizu, niti mu je dao da potpiše ugovor. Državljanin treće zemlje obratio se Službi za strance i Imigracionoj službi policije i podnio je tužbu protiv svog poslodavca. Nakon provjere, zaključeno je da je on prekoračio vrijeme boravka ulazne vize i da čak nije imao boravišnu i radnu dozvolu. Umjesto da bude uhapšen zbog ovih krivičnih djela, licu iz ovog predmeta priznat je status žrtve trgovine ljudima i ono je podnijelo zvaničnu prijavu protiv svog poslodavca.
- ✓ U **Poljskoj** je 2014. godine šest državljanina trećih zemalja optuženo za poreske prekršaje i bespravnu proizvodnju cigareta, ali je tužilac odlučio da obustavi postupak zato što je ustanovljeno da su oni vrbovani uz obećanja da će dobiti legalan posao, ali su umjesto toga smješteni u zatvorenu lokaciju za ilegalnu proizvodnju cigareta, bili su pod stalnim nadzorom, a protiv njih je korišteno i nasilje.

⁵⁴ R protiv "R", "P" & "D"[2015] EWCA Crim 2079.

Prikupljanje podataka

Jedan od najvećih izazova u pripremi ciljanog odgovora za borbu protiv trgovine ljudima i mjerenje njegovih efekata jeste nedostatak pouzdanih, visokokvalitetnih podataka koji se tiču nivoa trgovine ljudima i profila žrtava. Iako Konvencija ne sadrži odredbu o prikupljanju podataka kao takvih, ono je važno zato što predstavlja alat za informiranje, prilagođavanje rada i pristup sektorskim politikama za borbu protiv trgovine ljudima, kao i vršenje procjene rizika. Glavni izvori podataka o trgovini ljudima na svjetskom nivou zasnivaju se na informacijama identificiranih žrtava. Podatke obično prikuplja široka lepeza različitih aktera, uključujući policiju, pravosuđe i nevladine organizacije koje pružaju zaštitu i pomoć žrtvama.

- ✓ Na **Kipru**, jedan od zadataka Odjeljenja policije za borbu protiv trgovine ljudima jeste prikupljanje, obrada, evaluacija i analiza informacija koje se tiču trgovine ljudima i povezanih krivičnih djela. U tu svrhu, Odjeljenje ima i redovno održava bazu podataka koja sadrži informacije o mogućim žrtvama trgovine ljudima, identificiranim žrtvama i krijumčarima. Baza podataka razvrstana je, između ostalog, i prema vrsti eksploatacije. Ona pomaže da se ustanove obrasci trgovine ljudima i poduzimaju preventivne mjere.
- ✓ U **Danskoj** je CMM zadužen za prikupljanje, razvrstavanje i analizu podataka o prepoznatim žrtvama trgovine ljudima po spolu, godištu, zemlji porijekla (ili zemlji u kojoj žrtva ima važeću dozvolu boravka) i vrsti eksploatacije. Informacije koje prikuplja CMM obuhvataju različite aspekte procesa za identifikaciju i pomoć žrtvama.
- ✓ U **Gruziji**, od augusta 2015. godine statistički podaci o trgovini ljudima integrirani su u jedinstvenu bazu podataka koja sadrži informacije o žrtvama, a razvrstana je prema nacionalnosti, spolu, godištu, vrsti eksploatacije i zemlji eksploatacije, kao i po počiniocima, podijeljenim po nacionalnosti, godištu i spolu i po istragama, krivičnim gonjenjima, predmetima koji su se našli na sudu i presudama za trgovinu ljudima, prema obliku eksploatacije. Baza podataka također sadrži informacije o primljenim i poslanim zahtjevima za pravnu pomoć i ekstradiciju.
- ✓ U **Portugalu**, Opservatorija za trgovinu ljudima (OTSH) ima konkretan zadatak da izrađuje, prikuplja, analizira i širi informacije i znanja o trgovini ljudima. OTSH ima potpisane protokole i memorandumne o saradnji sa više od 33 vladine i nevladine organizacije koje dostavljaju podatke u sistem na osnovu protokola sa OTSH-om ili protokola za uspostavljanje Mreže za podršku i zaštitu žrtava trgovine ljudima (RAPVT). Na osnovu prikupljenih podataka, OTSH sačinjava tri povjerljiva kvartalna izvještaja i jedan godišnji izvještaj koji je dostupan javnosti.⁵⁵
- ✓ U **Velikoj Britaniji** nadležni organi uspostavili su sistem prikupljanja podataka o upućivanju mogućih žrtava u NRM, a Ministarstvo unutrašnjih poslova objavljuje kvartalne i godišnje izvještaje. Oni sadrže podatke podijeljene po zemljama porijekla, spolu, godištu i vrsti eksploatacije. Sadrže i podatke o donesenim rezonskim i konačnim presudama, iako one nisu razvrstane po vrsti eksploatacije i rodu.

⁵⁵ Dostupno na: <http://www.otsh.mai.gov.pt/Pages/default.aspx>.

Istraživanja

Iako se Konvencija poziva na istraživanja u kontekstu prevencije trgovine ljudima, prema članu 5(2) i članu 6, istraživanje je isto tako važno za ostale aspekte borbe protiv trgovine ljudima i za oblikovanje budućih mjera sektorskih politika. Tokom prvog kruga evaluacije GRETA je konstatala nedostatak istraživanja o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije i ograničenu bazu znanja za rješavanje ovog fenomena. Međutim, posljednjih godina raste broj istraživanja o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije.

- ✓ Projekat "ADSTRINGO, koji finansira EU, rješava pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije poboljšanjem partnerstva, širim dijagnosticiranjem i pojačanim organizacionim pristupima", a vodi ga HEUNI, koji publicira izvještaje o metodama vrbovanja žrtava prisilnog rada i o ulozi agencija za zapošljavanje i poslodavaca u **Litvaniji, Estoniji, Švedskoj i Finskoj**. Dio ovog projekta je i studija pod nazivom "Trgovina ljudima u svrhu prisilnog rada: mehanizmi stvaranja i djelotvorne prevencije" koju je Centar za studije trgovine ljudima varšavskog univerziteta objavio 2014. godine.
- ✓ U 2019. godini konzorcij od 11 organizacija, koji finansira Evropska unija, započeo je istraživački projekat pod nazivom "FLOW – Poslovanje u sjenci – razotkrivanje modela poslovanja radne eksploatacije".⁵⁶ On opisuje model poslovanja trgovine ljudima i radne eksploatacije i kako se razne zakonite strukture poslovanja mogu iskoristiti da sakriju i provode radnu eksploataciju. Projekat također naglašava veze između radne eksploatacije, trgovine ljudima i privrednog kriminala. Model je razvijen na osnovu podataka prikupljenih u **Bugarskoj, Estoniji, Finskoj i Latviji**, teoretskim istraživanjem relevantne literature, mapiranjem nedavnih slučajeva i novinskih članaka, razgovorima sa zainteresiranim stranama koje predstavljaju policiju, inspektorate rada, tužioce, porezne uprave, sindikate i nevladine organizacije, kao i kriminalne poduzetnike. Tokom procesa mapiranja posebno su se usmjerili na ranjivosti, uključujući status i rod migranata žrtava radne eksploatacije u raznim dijelovima lanca isporuke.
- ✓ Univerzitet Tilburg u **Holandiji**, sa partnerima u **Španiji, Austriji, Belgiji, Danskoj, Velikoj Britaniji i Italiji**, obavio je istraživanje koje se tiče radne eksploatacije u okviru EU projekta "Moderiranje korporativne socijalne odgovornosti u oblasti trgovine ljudima". Cilj ovog projekta bio je da se unaprijedi prevencija trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije prevođenjem i provođenjem Vodećih principa UN-a o načinu poslovanja i ljudskim pravima u oblasti trgovine ljudima. Tri ciljane sektora su: poljoprivreda, građevina i turizam.⁵⁷
- ✓ La Strada International obavila je 2018. godine istraživanje o radnim pravima i radnoj eksploataciji u **Bugarskoj, Rumuniji i Poljskoj**.⁵⁸ Vršeno je u okviru projekta Prava i rad, a cilj je bio identificiranje jaza u okviru pravne zaštite i provođenja.

⁵⁶ Dostupno na: https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2019_12/FLOW/FLOW_D2.4_final_EN.pdf.

⁵⁷ Rezime projekta dostupan na: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-projects/facilitating-corporate-social-responsibility-field-human-trafficking_en. Izvještaj Ujedinjenog Kraljevstva, Rješavanje pitanja eksploatacije i prisilnog rada u sektoru hotelijerstva u Velikoj Britaniji, dostupan na: <https://www.gla.gov.uk/media/1587/tackling-exploitation-and-forced-labour-in-the-uk-hotel-sector.pdf>. Holandsko mapiranje poljoprivrednog sektora objavljeno je u knjizi: Rijken, C. R. J. J., & de Volder, E. J. A., *CSR to Prevent THB: Mapping of the Agricultural Sector in the Netherlands* (Wolf Legal Publishers, 2014).

⁵⁸ Suzanne Hoff (La Strada International), Rješavanje pitanja radne eksploatacije u Poljskoj, Bugarskoj i Rumuniji iz marta 2019 /Tackling labour exploitation in Poland, Bulgaria and Romania, March 2019, Dostupno na: <http://lastradainternational.org/Isidocs/3286-RaW%20Tackling%20labour%20exploitation%20-%20final.pdf>

- ✓ U **Njemačkoj**, studija koju je nevladina organizacija KOK provela 2016. godine bila je usmjerena na trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije žena, s ciljem da utvrdi sagledava li javnost takve žene drugačije i, ukoliko je tako, koji uzroci stoje u pozadini toga. Studija se uglavnom zasnivala na intervjuima s ekspertima i ustanovila je četiri glavna faktora koja mogu dovesti do toga da se žene rjeđe doživljavaju kao žrtve radne eksploatacije: zastupljenost u medijima, očekivanja vezana za rodne stereotipe, pristup sektorima rada i pristup zastupanju interesa.⁵⁹

Pored toga, u okviru projekta "Alijansa protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije", koji su financirali Evropski socijalni fond i Savezno ministarstvo za rad i socijalna pitanja, 2015. godine objavljena je i studija pod nazivom "Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije – evaluacija dosjea tužilačkih istraga i sudskih presuda".⁶⁰ Istraživači su uradili evaluaciju 91 krivične istrage u periodu između 2005. i 2015. godine u pokrajinama Rajna – Palatinat, Sjeverna Rajna – Vestfalija, Donja Saksonija i Branderburg. Pored toga, analizirano je i 14 presuda njemačkih sudova u predmetima trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, donesenih od 2005. do 2012. godine.

- ✓ U **Irskoj**, Centar za primijenjena istraživanja (ARC) Univerzitetskog koledža u Dublinu proveo je projekat "Participativno istraživanje djelovanja u teškim oblicima radne eksploatacije" rađen za račun Agencije za fundamentalna prava (FRA). Svrha ovog istraživanja bila je da pruži donosiocima sektorskih politika, praktičarima i civilnom društvu u EU, ali i na nacionalnom nivou, informacije karakteristične za zemlju i podatke o situaciji migranata koji su žrtve krivičnih oblika radne eksploatacije, s ciljem da se, između ostalog, identificiraju oblici i učestalost radne eksploatacije, oblasti privrede koje su time pogođene, zajednički faktori rizika, mjere prevencije i obaveze konkretnih organizacija u ovoj oblasti.⁶¹ Drugu studiju proveo je Trinity koledž u Dublinu za račun Komisije EU, a ticala se trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije u pogledu širine razmjera fenomena trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada širom država članica EU, s posebnim osvrtom na krivična gonjenja krijumčara u takvim slučajevima. MCRI je 2014. godine – u okviru studije Međunarodne organizacija protiv ropstva (Anti-Slavery International) pod nazivom "RACE u Evropi", koja je detaljno analizirala odgovore na trgovinu ljudima u svrhu prisilnog vršenja krivične aktivnosti – sačinio izvještaj o trgovini ljudima u svrhu prisilnog rada na gajenju kanabisa.⁶²
- ✓ U **Italiji**, istraživački centar koji obuhvata više univerziteta *L'Altro diritto* i sindikat FLAI-CGIL pokrenuli su laboratoriju za radnu eksploataciju, prikupljanje podataka i primjenu odredbi italijanskog krivičnog zakona za borbu protiv radne eksploatacije.⁶³ Laboratorija prikuplja akademske publikacije i vijesti iz medija o krivičnom gonjenju koje se tiče radne eksploatacije, kontaktira sudove i dobija podatke o krivičnim postupcima koje analizira. U periodu između 2018. i 2020. godine laboratorija je objavila tri izvještaja i izradila i stavila na raspolaganje bazu podataka akademskih članaka i istraživačkih studija o radnoj eksploataciji u italijanskom kontekstu.

⁵⁹ Kompletan izvještaj dostupan je na njemačkom jeziku na: https://www.kok-gegen-menschenhandel.de/fileadmin/user_upload/medien/Publikationen_KOK/KOK_MH-A_Frauen.pdf. Prevod izvoda iz izvještaja dostupan je na: https://www.kok-gegen-menschenhandel.de/fileadmin/user_upload/medien/Downloads/Excerpt_from_KOK_study_trafficking_for_labour_exploitation_of_women_web.pdf.

⁶⁰ Dostupno na: <https://www.servicestelle-gegen-zwangsarbeit.de/wp-content/uploads/2019/01/FES-Human-trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation-%E2%80%93-An-evaluation-of-prosecutorial-investigation-files-and-judicial-decisions-2015.pdf>.

⁶¹ Završni izvještaj/The final report, dostupno na: https://fra.europa.eu/severe-labour-exploitation-country_ie.pdf

⁶² Dostupno na: <https://www.mrci.ie/Full-Report-Trafficking-for-Forced-Labour-in-Cannabis-Production.pdf>.

⁶³ Vidjeti: <http://www.adir.unifi.it/laboratorio/index.htm>.

- ✓ U **Portugalu**, OTSH je potpisao protokole s univerzitetskim istraživačkim centrima i međunarodnim organizacijama, koji za cilj imaju unapređivanje istraživanja i znanja o trgovini ljudima. Protokol s Univerzitetom Nova iz Lisabona predviđao je izradu studije o radnoj eksploataciji u regionu Alentejo, dok drugi protokol s Centrom za istraživanje i studije sociologije Univerzitetskog instituta Lisabona predviđa uspostavljanje baze podataka o istraživanjima o trgovini ljudima u Portugalu. U periodu 2013–2014. godine Univerzitet iz Koimbre proveo je 18-mjesečni program za "Analizu praksi socijalne revizije u borbi protiv izrabljivačkog posredovanja u Južnoj Evropi" (ReSAurSE).⁶⁴
- ✓ Kancelarija za komunikacije Vlade **Slovenije** 2014. godine finansirala je istraživački projekat pod nazivom "Analiza trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, trgovine djecom, prisilnog prosjačenja i prisiljavanja na krivična djela". Pored toga, slovenačko Ministarstvo za rad, porodicu, socijalna pitanja i jednake mogućnosti naručilo je istraživanje o "Dječijem radu u Sloveniji", koje je objavljeno 2017. godine.

⁶⁴ Vidjeti: <http://www.uc.pt/fpce/investigacao/projetos/resaurse>.

Zaključak

Od trenutka otvaranja Konvencije za potpisivanje 2008. godine, države ugovornice uložile su značajne napore na sprečavanju trgovine ljudima, pružanju pomoći i zaštiti žrtava, krivičnom gonjenju i kažnjavanju krijumčara, te jačanju nacionalne koordinacije i međunarodne saradnje za borbu protiv trgovine ljudima. Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije, kao što je konstatirano u 7. Izveštaju GRETA-e, i dalje je posebno izazovan aspekt u pogledu provođenja Konvencije. Ovaj pregled praksi za cilj ima da naglasi djelotvorne mjere koje države ugovornice Konvencije poduzimaju na sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i da pruži štivo za razmišljanje i usmjeri njihove buduće napore.

Kada je riječ o kriminalizaciji **trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije**, dati su primjeri država ugovornica koje su u domaće zakonodavstvo unijele definicije eksploatacije, kao i smjernice radi pomoći praktičarima, u pokušaju da se razjasni obuhvat ovog fenomena i olakša njegovo otkrivanje.

U smislu **sektorskih politika i institucionalnog okvira**, primjeri koji su ovdje navedeni naglašavaju koristi multidisciplinarnu saradnju – koja uključuje inspektorate rada, civilno društvo i socijalne partnere - radi obezbjeđivanja koherentnog, informiranog i usaglašenog pristupa rješavanju pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

Pregled praksi naglašava važnost adekvatnog opremanja **inspektorata rada**, u smislu ovlaštenja, resursa i obuke za rješavanje pitanja trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. U nekim zemljama inspektorati rada dio su Nacionalnog mehanizma upućivanja (NRM) i imaju ključnu ulogu u identificiranju žrtava trgovine ljudima. Uključivanje odgovornosti za **provođenje zakona o radu**, u saradnji s policijom, ali i sa sindikatima i nevladinim organizacijama, te ovlaštenja za vođenje istrage, pod uvjetom da postoje zaštitni mehanizmi između organa nadležnih za rad i onih za imigraciju, značajno povećavaju sposobnost inspektora rada da pomognu tužiocima da obezbijede osuđujuće presude, uz garantiranje i zaštitu prava izrabljivanih radnika.

Kao dio prevencije, pregled praksi obuhvata primjere **mjera za podizanje svijesti** koje su usmjerene i na opću populaciju i konkretne **grupe koje se smatraju rizičnim** u svjetlu ugroženosti konkretnih sredina. Pomoću preventivnih praksi pružaju se informacije radnim migrantima i prije dolaska i nakon odlaska, a omogućava se i otvaranje prihvatnih savjetovališta.

Dati su i primjeri država ugovornica koje su usvojile **mjere za odvracanje tražnje** u zakonodavstvu. One su prevenciju trgovine ljudima ugradile u sektorske politike javnih nabavki promoviranjem transparentnosti u lancima isporuke i objavljivanjem smjernica za kompanije, radi sprečavanja eksploatacije.

Usvajanje i operacionalizacija indikatora specifičnih za kontekst radne eksploatacije, uz uspostavljanje NRM-a i uključivanje inspektora rada, sindikata i nevladinih organizacija u procedure upućivanja, **doprinosi većem broju identificiranih žrtava**. Dobre prakse vidimo i u onim državama ugovornicama koje odobravaju boravišne dozvole kako na osnovu lične situacije, tako i zbog saradnje s policijom, i tamo gdje dozvole omogućavaju pristup tržištu rada.

Dati su primjeri država ugovornica koje **pružaju skloništa** za muške žrtve radne eksploatacije i nude usluge socijalne rehabilitacije i podršku u pronalaženju novog posla, a to finansira država.

U pogledu **naknade štete i drugih pravnih lijekova**, obuhvaćene su dobre prakse zemalja u kojima su poduzeti zakonodavni i drugi koraci, uključujući zamrzavanje i konfiskaciju imovine stečene kriminalom, radi lakšeg garantiranja pristupa naknadi štete za žrtve trgovine ljudima. U zemljama gdje se pruža besplatna pravna pomoć pristup naknadi štete je bolji.

Kada govorimo o **odgovoru pravosudnog sistema**, konstatirane su dobre prakse u zemljama koje su investirale u razvoj specijalnih istražilaca, tužilaca i sudija, što dovodi do djelotvornijih krivičnih postupaka i većeg broja osuđujućih presuda za krijumčare. Dobre prakse sreću se i u državama ugovornicama koje rutinski provode finansijske istrage i saraduju s nadležnim organima u drugim zemljama, uključujući i formiranje zajedničkih istražnih timova. U određenom broju slučajeva bilo je pozivanja na **korporativnu odgovornost**, kada su pravna lica bila novčano kažnjavana, njihov rad obustavljan ili su izdavani nalozi za zatvaranje firmi.

Uprkos činjenici da se odredba **nekažnjavanja** ne primjenjuje dosljedno u kontekstu radne eksploatacije, neke zemlje navode primjere slučajeva u kojima žrtve nisu kažnjavane za učešće u neregularnom radu na njihovoj teritoriji.

Prikupljanje podataka i istraživanje od životne je važnosti za djelotvorno sprečavanje i adekvatno planiranje budućih mjera sektorskih politika. Priručnik ukazuje na primjere zemalja koje prikupljaju sveobuhvatne statističke informacije o trgovini ljudima. Također, dati su primjeri zemalja koje su poduzele korake da ocijene efekte kampanja za podizanje svijesti i koje su koristile ove rezultate, s rezultatima konkretnih istraživanja, kao ulazne podatke za pripremu budućih inicijativa.

Ovaj dokument preveden je u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope "Prevenција i borba protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini". Stavovi u publikaciji ni u kom slučaju ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije i Vijeća Evrope.

Zemlje članice Evropske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena dijeljenju svojih dostignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Vijeće Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE